Ваша газета заўсёды, настаўнікі, з Вамі.
Афармляйце падпіску—і ў новым годзе мы будзем сябрамі!

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года | №93 (4451) СУБОТА, 19 лістапада 1994 года | Кошт па падпісцы — 16 руб., у розніцу — 60 руб.

ДУМЫ НАСТАЎНІКА

Тытулы і рангі

ДЛЯ ЧЫСТКІ ШКОЛЬНЫХ РАДОЎ АД НЕ ЗУСІМ ПАТРЭБНЫХ СПЕЦЫЯЛІСТАЎ ЁСЦЬ УЖО АПРАБАВАНАЯ СХЕМА

Не так даўно, выступаючы ў Дзень ведаў перад студэнтамі і выкладчыкамі Мінскага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта, прэзідэнт зрабіў трапную заўвагу аб негрунтоўнасці "катэгарыяльнасці" ў адукацыі. Ёсць надзея, што трывалага саюза паміж "мяснікамі" і школай (у многіх, напэўна, яшчэ на слыху вобразнае прэзідэнцкае параўнанне настаўніцкіх катэгорый з катэгорыямі ялавічыны) удасца пазбегнуць. І распараджэнне кіраўніка дзяржавы аб навядзенні парадку ў аплаце выкладчыцкай працы будзе выканана не касметычна, а па сутнасці.

Але ёсць і некаторыя апасенні, што катэгорыі ўсё тымі ж людзьмі будуць перайменаваны ў разрады, ступені, рангі...

А што? Гучыць... Настаўнік вышэйшага рангу! Настаўнік нулявога рангу.

Чаму б беларускім настаўнікам, адмовіўшыся ад тытула (катэгорыі), які нагадвае ўсім аб мясным багацці, што сцёрлася з памяці, не прыняць на сябе новы тытул, які б указваў на будучую марскую магутнасць.

Кіраўнікі на месцах ужо, зразумела, ведаюць як размеркаваць у выпадку неабходнасці і рангі. У іх ёсць вопыт, і не маленькі, з катэгорыямі, калі ўмомант перасталі штосьці значыць дыпломы, адзнакі ў іх. І для школы зусім не парадаксальна, што настаўнік з сярэдняй адукацыяй мае катэгорыю вышэйшую, чым той, у каго вышэйшая адукацыя. Ужо прывыклі да абсурду: сярэдняя вышэй за вышэйшую. Аказалася, што мясцовыя "кіраўнікі" лепш вызначаюць узровень падрыхтоўкі спецыялістаў, чым якіясьці дзяржкамісіі ў нейкіх універсітэтах. Вось бы ім даверылі яшчэ і дыпломы выдаваць...

Па якім жа прынцыпе ў свой час наспех створанымі камісіямі размяркоўваліся ў школах катэгорыі? Для таго, каб атрымаць катэгорыю больш высокую, кажуць, патрэбны былі граматы. Пажоўклыя ад часу, відаць, не былі прыгоднымі. А можа, у асобных месцах і яны былі ў хаду — гэта невядома. Хто даваў граматы або вылучаў кандыдатаў у школе для атрымання іх — той і размяркоўваў на падставе гэтых грамат катэгорыі. Як гаворыцца — без варыянтаў.

Пасля таго, як узнагароджанне адбылося, усім з нізкай катэгорыяй была вялікадушна прадастаўлена магчымасць здаваць экзамены (але ўжо ў інстытутах удасканалення) на больш высокую катэгорыю. Хоць потым спрытненька, каб сітуацыя была пад кантролем, буйныя спецы зрабілі абавязковым папярэдні зварот перад гэтымі экзаменамі ў атэстацыйныя камісіі на месцах. Атрымаўшы дазвол мясцовай камісіі, усе жадаючыя накіроўваюцца для здачы кваліфікацыйных экзаменаў у інстытуты ўдасканалення. Потым яны ўжо з вынікамі вяртаюцца ўсё ў тую ж камісію. І ўсё тая ж камісія падумае: прысвойваць катэгорыю — ці не. А хто ў школьнай камісіі самы думаючы — вядома.

Такім чынам, для ўвядзення рангаў і іншых адрозненняў у адукацыі і для адначасовай чысткі школьных радоў ад не зусім патрэбных спецыялістаў ёсць ужо апрабаваная схема. Нізкія разрады ўсё тымі ж кіраўнікамі на месцах даюцца тым, у каго нізкія катэгорыі, вызначаныя ў вядомы час, як і катэгорыі вышэйшыя, усё тымі ж за ўсё тыя ж заслугі.

Чаму б не зрабіць настаўніка ў гэтых адносінах незалежным ад буйных капрызаў дробнага начальства? Хочаш павышаць кваліфікацыю — калі ласка. Паведамі аб гэтым школьнаму кіраўніцтву і здавай кваліфікацыйныя экзамены сур'ёзнай і незалежнай камісіі. А для вызначэння кваліфікацыйнай ступені спачатку трэба было б улічваць і адзнакі ў дыпломах. Выпускнікам жа педагагічных ВНУ наспела неабходнасць, верагодна, разам з дыпломамі ўручаць і кваліфікацыйныя ўкладышы. Гэта ў многім змяніла б адносіны студэнтаў да вучобы, ды і павысіла б прэстыж працы выкладчыкаў у цэлым. Акрамя таго, такім чынам былі б створаны ўмовы для так патрэбнага ўсім саюза паміж сярэдняй школай і вышэйшымі навучальнымі ўстановамі.

Улічваючы неабходнасць спалучэння тэорыі і практыкі выкладання, трэба абавязкова ўвязаць павышэнне кваліфікацыйных разрадаў з вопытам работы. Напрыклад, зрабіць так, каб самыя высокія разрады былі магчымы толькі пры пэўным стажы работы.

Гэтыя пытанні школьнага жыцця актуальныя яшчэ і таму, што тут закранаецца праблема адносін людзей да мясцовай і цэнтральнай уладаў. І калі, зацягваючы як мага тужэй паясы, большасць падтрымлівае тым не менш прэзідэнцкую рацы, то гэта, напэўна, толькі да тае пары, пакуль усе спадзяюцца, што ўсясільны мясцовы бюракрат усё ж будзе нарэшце...

Школьная ж бюракратыя сваёй "стваральнай" працай гатова падтрымаць (а праз некаторы час і здаць) любы кабінет і любых міністраў, асабліва калі распараджэнні зверху лёгка прыстасоўваць да мясцовых патрэб. У гэтых адносінах можна і прыгадаць, як у вокамгненне большасць школ стала беларускамоўнымі, і замест класічнай мовы Купалы і Коласа ў нашых навучальных установах усё больш настойліва загучалі моўныя сурагаты, якія прэтэндуюць на ўзорнасць мясцовых "беларускамоўных" чыноўнікаў. Аб усіх стылістычных навацыях у гэтай галіне нават самі вучні расказваюць анекдоты. Вось прыклад таго, як ідэя нацыянальнага Адраджэння "ва ўмелых руках" на месцах ператварылася ў канцэпцыю нацыянальнага заняпаду.

Каб пазбавіцца ўсялякага чыноўніцкага самавольства — і тым самым умацаваць прэзідэнцкую ўладу, — неабходна ў распараджэнні і ўказы зверху закладваць дэталёвы механізм іх выканання, інакш мясцовыя "стваральныя" сілы ўсё зробяць пад сябе. Ну а тады ўсе яшчэ раз пераканаюцца, што самая найсвятлейшая асоба ў дзяржаве для кожнага з нас — свой уласны начальнік. І прэзідэнту пры гэтым давядзецца служыць ужо не народу, а слугам народным.

Міхаіл ГРЫГАРКЕВІЧ,
настаўнік.

Баранавічы.

Да якой "лучины" мы імкнемся?

ЁСЦЬ ВЫЙСЦЕ З КРЫЗІСУ ІДЭНТЫЧНАСЦІ, ШТО АПАНАВАЎ АСОБУ, ПРАМІНУЎШУЮ Ў СВАІМ ДУХОЎНЫМ РАЗВІЦЦІ ЭТАП "Я І ЭТНАС"

Неяк пацікавіўся ў дачкі-чацвёртакласніцы, як ёй падабаецца новы прадмет "Беларусь — мая радзіма". Зморшчылася — "не люблю". Чаму? Настаўніца ж вельмі добрая, спрактыкаваная. Аказваецца, прычына — кепскі падручнік: без малюнкаў, з цяжкімі словамі, увогуле сумная чытанка. І раней чуў нараканні на гэтую кніжку ад настаўнікаў. Але цяпер словы дачкі працялі асабліва балюча. Тлумачаць: падручнік рабіўся спохапам, бракавала сродкаў. Але мяне цікавіць прырода недарэчнай з'явы: чаму за часам аднаўлення гістарычнае памяці народу пішуцца кепскія падручнікі па гісторыі?

Зрэшты, не адно ў падручніках справа. Сутнасць — у нашым успрыманні глыбінных працэсаў рэчаіснасці. Рэчаіснасць, паводле Гегеля, не вычэрпваецца наяўнасцю. Яна ёсць наяўнасць плюс Слова, мроя, міф — абсалютная ідэя рэчаіснасці.

З нетраў сённяшняй рэчаіснасці паўстае пытанне, што вымагае адказу. Ці гатовы мы, каб успрыняць беларушчыну як абсалютную ідэю, імператыў, вызначальную каштоўнасць нашага жыцця?

Калі адказ будзе станоўчым, тады мусім пакласці гэтую ідэю ў якасці падмурка Дому, будоўлю якога, здаецца, урэшце распачалі. Беларусы калісь мелі сваю дзяржаву еўрапейскага кшталту, дзе нарадзілася беларушчына як нацыянальная ідэя. Мы страцілі дзяржаўнасць не па сваёй волі, але беларуская ідэя засталася жыць. Цяпер выглядае на тое, што паводле той жа ідэі нам наканавана адбудаваць сваю краіну. Найперш сваю, а не нейкі там абстрактны, штучны кангламерат дзяржаў, куды нас усё яшчэ пнуцца выштурхнуць зацятыя камуністы з Вярхоўнага Савета.

Адраджэнне — працэс рэалізацыі беларушчыны — мае стацца паважным чыннікам жыцця. Гэта свята далучэння да беларускасці. Яно сілкуецца рамантызмам пачынальнікаў і ўзнёсласцю самой ідэі. Яно ёсць выйсце з крызісу ідэнтычнасці, апанаваўшага асобу, якая прамінула ў сваім духоўным развіцці этап "Я і Этнас". Адраджэнне — пошук апірышча духу. Таму яно ёсць творчасць.

Галоўны вораг творчасці, ейная ракавая пухліна — руціна. Руціна руйнуе памкненні духу, яна здатная спляжыць і Адраджэнне.

На ўрачыстасці, прысвечанай 50-м угодкам вызвалення Беларусі з-пад фашысцкае акупацыі, у нас на Глыбоччыне, як і паўсюдна, шмат прамаўлялі ветэраны. Да помніка палеглым прыйшлі прадстаўнікі БНФ, каб ускласці вянок з бел-чырвона-белай стужкай. І вось адзін прамоўца скарыстаў з нагоды, кінуўшы ў людскі натоўп: да чаго нас кліча БНФ — да адраджэння, г.зн. вярнуцца да "лучины и лаптей"! Пасля гэтага колькі ветэранаў (сярод якіх была і настаўніца!..) падышлі да бэнээфаўцаў ды абазвалі тых фашыстамі.

Перакананы, што тыя ветэраны, якія, мажліва, змагаліся з сапраўднымі фашыстамі, сталіся ахвярамі ачмурэння не адной камуністычнай ідэалогіяй, а і больш сучаснай з'явай — руцінай адраджэння. Спакваля высоўваецца яна на авансцэну духоўнага жыцця. Сапраўды, гляньма ў люстэрка нашае рэчаіснасці — радыё ці тэлевізар. Што беларускае пачуем ці пабачым? Бясконцае трэньканне акадэмічнага аркестра народных інструментаў, фальшыва зробленыя "Вячоркі" ды "Цячэ вада ў ярок". Хай даруюць мне выканаўцы, не іхняя тут віна! Тут істотныя хібы кіраўніцтва сродкамі мас-медыя. Сваёй бязглуздай палітыкай яны ствараюць спрыяльную глебу для пашырэння руціны адраджэння на масавую свядомасць. Малады чалавек кінецца ад гэткага адраджэння прэч і надоўга схаваецца ў нетрах расейскай альбо амерыканскай культуры, так і не спазнаўшы сапраўднага Адраджэння. Прыкра і балюча. Чаму б не даць дзецюку разнастайную духоўную страву: толькі крыху з таго, што ўжо гучыць даўно — і песні Данчыка, Сяржука Сокалава-Воюша, некаторых беларускамоўных рок-гуртоў, "Ліцьвінаў"? Ды не паленавацца, патлумачыць творчасць апошніх, так, як было калісь на "Беларускай маладзёжнай"... І калі з'явіцца ў нас на тэлебачанні нацыянальны кінафільм? Моладзь цудоўна разумее, калі гавораць з ёю шчыра, яна скіравана на ўсё сапраўднае, імкнецца да аўтэнтычнага. Таму і падручнікі ёй патрэбны адмысловыя. Каб цікава было чытаць і з пачуццём гонару за Радзіму. І досыць спасылацца на нястачу сродкаў, пры тых жа выдатках можна напісаць лепшыя кнігі.

Годзе ствараць падручнікі для прафесараў! Пачытайма "Геаграфію Беларусі" Аркадзя Смоліча! Вось дзе ўзор падручніка для моладзі. Не толькі дзеля напаўнення галавы вучня ведамі трэба пісаць, а каб "пабольшала замілавання да свае роднае многапакутнае стараны, такой простай і разам з цудоўнай, нават у часы заняпаду... каб яны паверылі ў яе вялікую будучыню і дзеля будучыні гэтай шчырай працаваць і змагацца пачалі" (А.Смоліч).

Руціна адраджэння апанавала і школу. Правядзём са два-тры "нацыянальныя мерапрыемствы", а ў астатнім паслугоўваемся "великим и могучим". Фальш выразна кідаецца на вочы — марна ляснуць тыя "мерапрыемствы". Лепш бы іх увогуле не рабілі. А калі бяромся, дык не будзем артыстамі (клоунамі), як навучаюць падручнікі педагогікі, а паспрабуем разгледзець вялікую каштоўнасць, надзвычайную цікаўнасць і адказнасць той справы, да якой спрычыніліся. Тады ўсё будзе натуральна — бо шчыра, а шчыра — бо пойдзе знутры, а не з гары — ад педагагічных чыноўнікаў.

Мушу паўтарыцца: беларушчына вымагае творчасці. Калі гэтага не ўсвядомім, то вялікая ідэя і справа знішчацца руцінай. А на месца Адраджэння заступіць адно настальгія, і яно будзе разглядацца як механічнае ўзнаўленне мінуўшчыны, хай сабе і слаўнай. Зрэшты, пераход ад таталітарызму да дэмакратыі ёсць пераход ад руціны да творчасці. Адраджэнне — рух наперад, што, вядома ж, грунтуецца і на дасягненнях продкаў, і на пачуцці настальгіі сучаснікаў. Дамінантай Адраджэння з'яўляецца будоўля, а не рэстаўрацыя. А будоўля паводле ўласнага праекта — творчасць.

Беларушчына патрабуе натхнення. Калі яно ёсць, тады сярод роўнядзі руціны паўстае выспа творчасці. Ёсць на Глыбоччыне гэткая выспачка — Лучайская базавая школа. Завуч, матэматык Юлія Браніславаўнаа Саковіч, і настаўнік рускай мовы Рыгор Леанідавіч Шарыпкін ператварылі школу ў сапраўдны бастыён беларушчыны, якая сталася падмуркам выхаваўчай працы і, здаецца мне, супольным сэнсам жыцця рупліўцаў ды іх паплечнікаў. Усё, што яны робяць — арыгінальна і нестандартна.

У велічнай, пакуль яшчэ ўяўнай, сімфоніі Адраджэння выразна гучыць тэма аўтэнтычнасці чалавечага існавання. Сёння наш дух туляецца ў пошуках аўтэнтычнай беларушчыны. Шукаем яе паўсюдна: у сялянскай хаце, у фальклоры, у архітэктуры, у мове.... Я звяртаўся да розных людзей з пытаннем: з чым яны атаясамліваюць беларушчыну ў мове — з правапісам паводле традыцый Тарашкевіча ці з "наркомаўкай"? Адказ быў адназначным, канешне ж, з першым. Калі чуеш галасы абаронцаў сучаснага афіцыйнага правапісу, карціць пачытаць ім услых цяперашнюю "Нашу ніву". Ці не з'яўляюцца нядаўна змешчаныя ў друку "Высновы правапіснай камісіі" чарговай перамогай руціны? Яны не могуць быць вынікам згоды, бо ў камісіі не прадстаўлены ўсе бакі.

А пакуль будзе трываць няпэўнасць з правапісам, усё больш ды больш людзей будуць далучацца да сакавітай беларускай мовы праз газеты "Свабода" і "Наша ніва".

"Наша ніва" цікавая не толькі з гледзішча мовы. Гэта - важкі аргумент у спрэчцы з тымі, хто грэбуе нашым Адраджэннем.

Вось да якой "лучины" мы імкнёмся.

Іван ХРАПАВІЦКІ,
настаўнік.

Глыбокае.

І СМЕХ, І ГРЭХ

ШТО АТРЫМАЕЦЦА, КАЛІ ІНСТРУКЦЫІ СУПЯРЭЧАЦЬ ЗДАРОВАМУ СЭНСУ

У "Інструкцыі аб парадку вылічэння стажу работы па спецыяльнасці асноўных катэгорый спецыялістаў і кіраўнікоў, якія аднесены да галіны "Адукацыя", ад 16.09.94 г. за №253 указана, што ў педагагічны стаж залічваецца і праца дырэктараў (начальнікаў, загадчыкаў), іх намеснікаў па навучальна-выхаваўчай рабоце ва ўсіх пазашкольных установах.

Я ж некаторы час працаваў намеснікам галоўнага ўрача па навучальна-выхаваўчай рабоце санаторнага летніка "Сож". Заўважце: намеснікам галоўнага ўрача. А такой пасады у інструкцыі няма. Ёсць пасада дырэктара, начальніка, загадчыка і іх намеснікаў... І ўсё. Словы "і іншыя" там запісаць забылі.

Вось і прыйшлося мне даказваць галоўнаму бухгалтару, што час маёй працы на гэтай пасадзе павінен стопрацэнтна ўваходзіць у педстаж. Расказваў, што я не лячыў дзяцей, а арганізоўваў заняткі і выхаваўчую пазакласную работу на базе Рэчыцкай сярэдняй школы Чэрыкаўскага раёна. Дарэмна. Галоўны бухгалтар тэлефанавала не толькі ў гарадскі аддзел адукацыі, але і ў абласное ўпраўленне.

Адказ той жа: спачуваем, разумеем, а дапамагчы не можам.

Як кажуць, і смех, і грэх.

Думаю, што ў такім становішчы аказаўся не адзін я.

Якое выйсце? На тое яна і інструкцыя, каб выпраўляць памылкі, уносіць змяненні, карэктывы, якія не супярэчаць здароваму сэнсу.

А што думаеце вы, калегі?

Віктар КУХАРЭНКА,
дэпутат Мінскага абласнога Савета, настаўнік школы-гімназіі №7 Жодзіна.

Дзённік? Гэта вельмі перспектыўна...

НЕХТА,АХОПЛЕНЫ ПРАЦОЎНЫМ ЭНТУЗІЯЗМАМ, ВЫРАШЫЎ ПРЫМУСІЦЬ НАСТАЎНІКАЎ ЗАЙМАЦЦА ПАПЕРАТВОРЧАСЦЮ

"Пісанне паперак — Як смактанне цукерак: Хоць у роце не пуста, А наедку няма. Пакеты інструкцый, Пакуты праверак, А справы не грэюць: Нуда і зіма"...

Вось такія радкі з верша Пімена Панчанкі ўспомніліся. Сапраўды, нуда і зіма зараз на душы ў настаўнікаў, хаця толькі ідзе другая чвэрць, і яны, крышачку адпачыўшы, павінны глядзець на жыццё аптымістычна. Дзе там! Не даюць настаўніку пажыць як чалавеку. Маю на ўвазе не толькі заработную плату, але і тыя інструкцыі, загады, што сыплюцца на галовы няшчасных. Апошні загад — весці дзённік класнага кіраўніка — вельмі насмяшыў педагогаў. Толькі хутка іх усмешка ператварылася ў грымасу адчаю пад гнеўным позіркам няўмольнай адміністрацыі. Уяўляю, як зараз некаторыя сядзяць і спісваюць сшыткі пра якога-небудзь Сідарава і яго абыякавых бацькоў ды пра цяжкасці выхавання. Можа, хто і захапіўся напісаннем дзённікаў, толькі мне гэта ідэя не падабаецца.

Настаўніку пісаніны і так хапае, нават цяжка знайсці вольны час для самаадукацыі і асабістага жыцця. І потым, чым гэта прапанова наконт дзённіка абгрунтавана? Хіба нашыя дзеці стануць ад гэтага лепшымі ці горшымі, ці ўзрасце прафесійны ўзровень настаўніка? А можа вырашылі, што на тыя грошы — аж 8 тысяч рублёў — класныя кіраўнікі мала працуюць, дык хай яшчэ і апісваюць усе прыгажосці свайго кіраўніцтва. Як бы там ні было, але ж нехта там, наверсе, ахоплены працоўным энтузіязмам, вырашыў прымусіць настаўнікаў займацца паператворчасцю. Што ж, педагогі ўсё вытрымаюць, не ўпершыню. І дзённік напішуць, і споведзь, а могуць аднавіць эпісталярны жанр і пачаць перапіску з бацькамі, бо тыя зараз зрэдку наведваюць школу — толькі лісты ім і слаць.

А там глядзіш — праверка ў школе. І нанясуць з усіх бакоў класныя кіраўнікі горы планаў, дзённікаў — во як мы добра працавалі...

Ірына ЖДАНЕНЯ,
настаўніца сярэдняй школы №106 Мінска.

Як Сяргей Іванавіч стаў гарантам баяздольнасці беларускага войска

Паважаная "Настаўніцкая газета"!

Прыемна бачыць Ваш клопат аб адукацыі падрастаючага пакалення, ад якога залежыць будучыня адраджаемай Беларусі. Менавіта ў сувязі з гэтым звяртаюся да Вас за канкрэтнай дапамогай.

У Баршчоўскай сярэдняй школе Добрушскага раёна некалькі гадоў не было настаўніка хіміі і біялогіі. Сёлета школа нарэшце атрымала яго ў асобе Шаўцова Сяргея Іванавіча. Аднак аказалася, што Узброеныя Сілы таксама не могуць без яго абысціся, хаця зрок у настаўніка — мінус 6,5. Яны, напэўна, лічаць, што без прызыву ў армію Шаўцова С.І. і сотні яму падобных нам пагражае смяртэльная небяспека замежнага ўварвання.

Я ж мяркую, што беларускаму войску пагражае небяспека менавіта ад прызыву недавучак. Праслужыўшы ў арміі 26 гадоў, я маю падставу так заяўляць.

Хачу заўважыць, што ў ваенкамаце зварот загадчыка Добрушскага райана праігнаравалі.

З павагай настаўнік Баршчоўскай сярэдняй школы
Леанід Іванавіч МАЛАШАНКА,
маёр запасу.

АД РЭДАКЦЫІ. Спадзяёмся, што ў Міністэрстве абароны падзяляюць слушную думку аўтара пісьма і прымуць меры, каб Сяргей Іванавіч Шаўцоў застаўся працаваць у школе.

Навуковая работа па-за законам?

ВА ЎСЯКІМ РАЗЕ НІХТО НЕ ХОЧА АПЛАЧВАЦЬ НАВУЧАННЕ Ў ЗАВОЧНАЙ АСПІРАНТУРЫ АКАДЭМІІ НАВУК

Думаю, што на старонках нашай газеты можна і трэба абмеркаваць сітуацыю, у якую трапіў я.

Працую намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце і настаўнікам біялогіі ў школе №10 Гомеля.

У гэтым годзе я паспяхова здаў экзамены ў завочную аспірантуру пры Інстытуце заалогіі Акадэміі навук Беларусі. Для таго, каб мяне залічылі ў аспірантуру, неабходна накіраваць у Інстытут гарантыйнае пісьмо аб аплаце навучання. Аспірант мае права на некаторыя льготы (аплачваемы месяц для навуковай работы і інш.)

Гутарыў па гэтым пытанні ў аблуна. Там развялі рукамі: у іх няма палажэння аб аспірантуры. У Міністэрстве адукацыі таксама не абрадавалі: аказваецца, гэта палажэнне "нібыта" адмянілі... Значыць, настаўнікі, якія займаюцца навуковай працай, у нашай краіне нікому не патрэбны і ўвогуле па-за законам...

Няўжо мы настолькі з'ехалі з глузду?

Аляксандр САВАРЫН.

ШТО СТРАЦІЦЬ НАСТАЎНІК, ЯКІ НЕ ПАЛІЧЫЦЬ ПАТРЭБНЫМ ПАДПІСАЦЦА НА СВАЮ ГАЗЕТУ НА ПЕРШАЕ ПАЎГОДДЗЕ 1995 ГОДА

ЁН НЕ БУДЗЕ МЕЦЬ АПЕРАТЫЎНАЙ, НАЙБОЛЬШ ПОЎНАЙ ІНФАРМАЦЫІ
пра жыццядзейнасць адукацыйнай сістэмы;
пра змены ў навучальных планах і праграмах;
пра новыя падручнікі;
пра педагагічныя інавацыі;
пра тое, над чым працуе Міністэрства адукацыі і навукі.

ЁН БУДЗЕ ПАЗБАЎЛЕНЫ АДЗІНАЙ У КРАІНЕ ГАЗЕТЫ, НА СТАРОНКАХ ЯКОЙ
гучыць самы шырокі дыяпазон думак і меркаванняў педагогаў і навукоўцаў,
вядуцца дыскусіі па актуальных праблемах адукацыі і выхавання,
расказваецца пра педагагічны вопыт, эфектыўнасць якога праверана практыкай,
даюцца кансультацыі спецыялістаў па разнастайных педагагічных, метадычных, прававых і іншых пытаннях.

ДЫК ЦІ ВАРТА ЭКАНОМІЦЬ 4.680 РУБЛЁЎ (ПАЎГАДАВАЯ ПАДПІСКА) ЦІ 2.340 РУБЛЁЎ (ПАДПІСКА НА КВАРТАЛ) І НЕ ПАДПІСАЦЦА НА "НАСТАЎНІЦКУЮ ГАЗЕТУ"? ПАСПЯШАЙЦЕСЯ НА ПОШТУ! ПАДПІСКА ЗАВЯРШАЕЦЦА 25 ЛІСТАПАДА.

Ф. СП-1

Міністэрства сувязі і інфарматыкі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63867** (індэкс выдання)

«Настаўніцкая газета» Колькасць камплектаў

на 199 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды ______ (паштовы індэкс) ______ (адрас)

Каму ______ (прозвішча, ініцыялы)

ПВ | месца | літар

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА на газету **63867** (індэкс выдання)

«Настаўніцкая газета»

Кошт	падпіскі	___руб.___кап.	Колькасць камплектаў
	пераадрасоўкі	___руб.___кап.	

на 199 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды ______ (паштовы індэкс) ______ (адрас)

Каму ______ (прозвішча, ініцыялы)

НГ-ІНФАРМ

Намалюйце "маску" для гадзінніка

МІНСКІ ЗАВОД "ЭЛЕКТРОНІКА" СУМЕСНА З "НАСТАЎНІЦКАЙ ГАЗЕТАЙ" ПРАВОДЗІЦЬ КОНКУРС МАЛЮНКАЎ НА ЛЕПШАЕ МАСТАЦКАЕ АФАРМЛЕННЕ ДЗІЦЯЧЫХ ГАДЗІННІКАЎ

"Электроніка" вырабляе іх каля 20 мадыфікацый з каляровымі кветачкамі, шарыкамі, казачнымі героямі і іншай вясёлай "дэкарацыяй" на цыферблатах. Аўтары дэкору — заводскія мастакі. І вось дырэкцыя вырашыла: а чаму б самі дзеці не падказалі, якімі хочуць бачыць яны "свае" гадзіннікі.

І завод разам з нашай газетай аб'явіў конкурс, які пачынаецца ўжо з сённяшняга дня і прадоўжыцца роўна месяц.

УМОВЫ ЯГО ВЕЛЬМІ ПРОСТЫЯ. Уявіце электронны гадзіннік — круглы, квадратны, авальны і г.д., адным словам, які вам больш даспадобы — з аконцам, г.зн. лічбавым індыкатарам. Акрамя гэтага невялікага прамавугольніка, на ўсёй цыферблатнай прасторы можа смела гуляць ваша мастакоўская фантазія. Малюнкі можна выконваць любых памераў і любым "інструментам" — фарбамі, алоўкамі, фламастэрамі...

Вось і ўсё. У конкурсе могуць прыняць удзел і дарослыя.

Вынікі падвядзе ўважлівае кампетэнтнае журы ў складзе мастакоў з аддзела знешняга афармлення.

Які сюрпрыз чакае пераможцаў, мы скажам напрыканцы, а пакуль прапануем чытачым некаторую, як нам здаецца, карысную і цікавую інфармацыю пра "Электроніку" ў цэлым. Усё ж, як ні кажы, у многіх з нас на левай руцэ бязгучна "цікае" добра вядомая ў краінах СНД прадукцыя знакамітага завода, які ўваходзіць у склад навукова-вытворчага аб'яднання "Інтэграл". А расказалі пра ўсё вашым карэспандэнтам дырэктар па маркетынгу Валерый Іванавіч БАКУМЕНКА і начальнік аддзела рэкламы Юрый Аляксандравіч ПУЗЕВІЧ.

Дык што ж выпускае і пастаўляе на рынак "Электроніка"? У асноўным, канешне, наручныя гадзіннікі больш сотні відаў. Сыходзяць з канвеера і невялічкія элегантныя будзільнікі — меладычныя, гучныя, зручныя ў карыстанні: хочаш — пастаў яго на стол, хочаш — пакладзі ў кішэню, нават пад падушку. Апошняя навінка — прыгожы, "пад золата", масіўны гадзіннік з бранзалетам. Па сутнасці гэта нават не гадзіннік, а гадзіннікі, бо ў адным корпусе іх два — кварцавы, са стрэлкамі, час якога дубліруецца лічбавым індыкатарам.

Карацей, гадзіннікі на любы густ і, адпаведна, разлічаны на любога пакупніка: кошт "Электронікі" ад 5 да 50 тысяч рублёў.

Трэба сказаць, што і пасля распаду СССР попыт на прадукцыю завода застаецца ўстойлівым — за год калектыў вырабляе каля 3 мільёнаў гадзіннікаў. Краіны Балтыі на першым часе сваёй самастойнасці сувязі з "Электронікай" рэзка парвалі і "пусцілі" на рынак гадзіннікі Японіі, Тайваня, Ганконга, але іх вытворцы ніякіх гарантыйных абавязацельстваў перад пакупнікамі не нясуць. І ў поле зроку прыбалтаў зноў трапіла надзейная "Электроніка".

Дарэчы, у Мінску — адзіны ў СНД выпрабавальны цэнтр электронных гадзіннікаў. Тут, па просьбе маскоўскіх гандляроў, праходзілі "экспертызу" для атрымання сертыфіката якасці нават сусветна вядомыя "Сейко".

А яшчэ "Электроніка" прапануе спажыўцам тэлефоны—настольныя і апараты-трубкі. Неўзабаве стануць на паток лічбавыя апараты, вытворчасць спецыяльных падстанцый для якіх наладжана ў Віцебску і Запарожжы.

На жаль, лічы, спынены выпуск персанальных камп'ютэраў МК-90 і ПК-300 — тых самых, якімі зацікавілася кітайская дэлегацыя на чале з другім паслом. Справа ў тым, што крышталёвыя індыкатары да іх набываць у Японіі стала праблематычна — у завода дэфіцыт абаротных сродкаў.

Апошнім часам у "Электронікі" з'явіліся дзве новыя вытворчыя тэматыкі — бытавая і медычная.

Першая прадугледжвае выраб лічыльнікаў халоднай, гарачай вады і газавых, якія нам неўзабаве настойліва прапануюць усталяваць на ўсіх нашых кранах і краніках. У продажы ўжо ёсць нямецкія і амерыканскія, але можна не сумнявацца, што айчынныя будуць па-за канкурэнцыяй: кошт вадзяных імпартных лічыльнікаў у пераліку на валюту — 22—23 долары, газавых — ажно 95! "Электроніка" ж мяркуе, што яе прыборы (электронныя, а не механічныя замежныя) будуць каштаваць у межах 15 долараў.

А цяпер наконт медычных вырабаў. Днямі дырэктар завода сп. Вярбіцкі вярнуўся з Даніі, дзе падпісаў кантракт па пашырэнні аб'ёмаў ужо дзеючай сумеснай беларуска-дацкай вытворчасці аднаразовых інсулінавых шпрыцоў і прыстасавання для хуткага вызначэння працэнта глюкозы ў крыві.

Акрамя таго, у вытворчай наменклатуры ёсць прыбор для вымярэння арытміі сэрца, індуктар тэмпу для спартсменаў.

Магчыма, хтосьці з чытачоў ужо карыстаўся электронным тэрмометрам, які неўзабаве прыйдзе на змену ртутным (нідзе ў свеце яны больш не вырабляюцца). Па-першае, ён экалагічна чысты, па-другое, дазваляе змераць тэмпературу цела за 3—4 хвіліны.

Але вернемся да конкурсу, дакладней, да таго, якія сюрпрызы чакаюць пераможцаў.

Усталяваны чатыры прызавыя месцы — тры для дзяцей і адно для дарослых. Акрамя таго, што лепшыя малюнкі, безумоўна ж, стануць "маскамі" серыйных дзіцячых гадзіннікаў, пераможцы будуць іх першымі ўладальнікамі. Прычым імянны надпіс, зроблены на заводзе, засведчыць ваша аўтарства.

Малюнкі можна дасылаць на два адрасы: 220064, Мінск, завод "Электроніка" або 220034, Мінск, вул. Захарава, 42, рэдакцыя "Настаўніцкай газеты".

На канверце рабіце паметку: Конкурс "Маска" для гадзінніка.

Вынікі конкурсу будуць падведзены да канца снежня. Імёны пераможцаў і малюнкі-лаўрэаты "Настаўніцкая газета" змесціць у святочным навагоднім нумары.

І нарэшце — просьба да настаўнікаў, класных кіраўнікоў і кіраўнікоў мастацкіх гуртков і студый: калі ласка, пастарайцеся, каб пра конкурс даведаліся і паймелі ў ім удзел як мага больш дзяцей.

Конкурс пачаўся! Спяшайцеся!

Анатоль АЎРАМЧЫК,
Юрый БОНДАРАЎ (фота).

ВЕСТКІ

У Брэсце прайшоў абласны конкурс педагагічнага майстэрства настаўнікаў фізічнай культуры. Па выніках раённых, гарадскіх, занальных конкурсаў вылучаны 9 фіналістаў, якія потым правялі паказальныя ўрокі ў сёмай брэсцкай школе. Пераможцам стаў настаўнік Ястрабельскай школы-інтэрната Баранавіцкага раёна Леанід Кабяк.

* * *

Магілёўскі аблвыканкам прыняў рашэнне стварыць у Магілёве адукацыйны комплекс на базе класічнай гімназіі, тэхнічнага ліцэя і машынабудаўнічага інстытута. У яго склад увойдзе таксама Цэнтр дзіцячай творчасці (для дзетак з трохгадовага ўзросту). Мяркуецца тэставы адбор найбольш здольных дзяцей і іх падрыхтоўка для працы ў галінах навукі і культуры.

* * *

Мінскую школу №74 з паглыбленым вывучэннем французскай мовы наведалі пасол Францыі ў Рэспубліцы Беларусь Клод Жаліф з жонкай і аташэ па лінгвістыцы французскага пасольства Поль Рамановіч. Госці паглядзелі канцэрт на французскай мове, пабывалі ў школьным этнаграфічным музеі. Даведаўшыся пра праблемы школы, яны паабяцалі дапамагчы ў набыцці падручнікаў па французскай літаратуры.

* * *

Рэспубліканскі інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі працягвае набор слухачоў на курсы перападрыхтоўкі. Асобы з вышэйшай адукацыяй змогуць атрымаць другую спецыяльнасць: выкладчыка фізікі, матэматыкі, гісторыі, інфарматыі, беларускай мовы і літаратуры і інш.

* * *

Міжнародная канферэнцыя "Адукацыя, павышэнне кваліфікацыі і рэгіянальнае развіццё" пройдзе напачатку снежня ў Мінску. У ёй прымуць удзел прадстаўнікі ўсіх краін СНД, госці з краін Балтыі, а таксама з Англіі, Балгарыі, Чэхіі і іншых краін свету.

Галіна СІДАРОВІЧ.

РЫХТУЕЦЦА ДА ДРУКУ ДРУГІ НУМАР ЧАСОПІСА "ЛИДЕРСТВО И МЕНЕДЖМЕНТ В ОБРАЗОВАНИИ"

Часопіс разлічаны на шырокае кола чытачоў, якія працуюць у адукацыі і цікавяцца праблемамі школы.

Галоўная мэта часопіса — папулярызацыя новых форм, метадаў і падыходаў да кіравання адукацыяй.

У другім нумары часопіса будуць надрукаваны артыкулы па тэорыі і практыцы кіравання школай: прававых, эканамічных аспектах арганізацыі дзейнасці школы.

У сувязі з вялікай колькасцю заяў жадаючых атрымаць першы нумар часопіса рэдакцыя вырашыла паўтарыць тыраж. Для тых, хто хоча набыць першы нумар часопіса (кошт аднаго нумара 5140 рублёў), просім звяртацца на адрас: 220004, Мінск, вул.Віцебская, 21-а. Рэдакцыя часопіса "Лидерство и менеджмент в образовании", тэл. (0172) 26-77-23. Наш разліковы рахунак у Мінску АКБ "Приорбанк" №2468381.

НГ-ІНФАРМ

ПЕРШАЕ ІНТЭРВ'Ю НА НОВАЙ ПАСАДЗЕ

Мікалай ФЯСЬКОЎ: "Ніякіх рэформ толькі дзеля рэформ"

Фяськоў Мікалай Сцяпанавіч назначаны на пасаду начальніка ўпраўлення агульнай сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі і навукі.

Фяськоў М.С. нарадзіўся 6 мая 1947 года ў г.п. Кочышча Ельскага раёна Гомельскай вобласці ў сям'і служачых. З сярэбраным медалём закончыў сярэднюю школу. У 1971 г. атрымаў вышэйшую адукацыю па спецыяльнасці "Геаграфія" ў Беларускім дзяржаўным універсітэце. Пачынаў працоўную дзейнасць на пасадзе старшага піянерважатага. З 1970 г. працаваў настаўнікам геаграфіі, намеснікам дырэктара школы па навучальна-выхаваўчай рабоце, а праз два гады — дырэктарам Качышчанскай сярэдняй школы Ельскага раёна. У 1987 г. пасля заканчэння аспірантуры абараніў дысертацыю і атрымаў вучоную ступень кандыдата педагагічных навук.

Выбіраўся народным дэпутатам СССР па Мазырскай тэрытарыяльнай акрузе. Працаваў у Вярхоўным Савеце СССР намеснікам старшыні камісіі Савета Саюза па бюджэту, плану і фінансах.

З 1992 г. працуе ў Міністэрстве адукацыі. Пасада да назначэння — галоўны эксперт упраўлення аналітычнай работы і перспектыўнага развіцця адукацыі.

Закончыў поўны курс навучання ў Акадэміі народнай гаспадаркі пры ўрадзе Расійскай Федэрацыі па праграме для кіраўнікоў і спецыялістаў дзяржаўных устаноў.

Жанаты. Мае дарослых сына і дачку.

— Мікалай Сцяпанавіч, віншуем з назначэннем на новую пасаду і спадзяемся на кароткае інтэрв'ю для нашых чытачоў.

— Дзякуй.

— З чаго пачнеце сваю працу на новай пасадзе?

— Ведаеце, так атрымалася, што маё назначэнне супала з падрыхтоўкай агульнаадукацыйнай школы да рэфармавання зместу і тэхналогіі адукацыі і павелічэння тэрмінаў навучання да 12 гадоў. Пачынаецца вельмі вялікая і адказная праца па аналізу стану адукацыі, усебаковым вывучэнні магчымасцяў дзяржавы і грамадскасці ў рэфармаванні сістэмы адукацыі і вызначэнні напрамкаў перабудовы школы. Упраўленне агульнай сярэдняй адукацыі ў гэтай важнай справе павінна выступіць арганізатарам і каардынатарам як даследаванняў, так і эксперыментальных прапрацовак вынікаў гэтых тэарэтычных даследаванняў.

Разам з тым, ва ўпраўленні працягваецца вельмі важная праца па комплексным навучальна-метадычным і нарматыўным забеспячэнні дзейнасці агульнаадукацыйных школ. Сваю ролю ў гэтай справе бачу ў вызначэнні перспектыўных напрамкаў дзейнасці калектыву ў адпаведнасці з асаблівасцямі часу.

Ідэальны варыянт, на мой погляд, гэта калі любы нарматыўны дакумент апярэджвае практыку школьнага жыцця і не супярэчыць не толькі логіцы развіцця школы, а з'яўляецца прыступкай паступовага ўдасканалення ўсёй сістэмы адукацыі.

— На памяць прыходзяць 80-я гады, калі рэфармавалася савецкая школа. На жаль, гэтая рэформа не змагла якасна змяніць школу. Ці не атрымаецца так і на гэты раз?

— Па-першае, плануецца, што любыя кардынальныя змены ў змесце і тэхналогіі навучання будуць укараняцца толькі пасля дастатковага навуковага забеспячэння. Што дазволіць пазбегнуць памылак.

Па-другое, не ставіцца мэта дасягнуць пэўных вынікаў у кароткія тэрміны. Усялякае ўкараненне навацый — толькі пасля іх эксперыментальнай апрабацыі. Прыемна адзначыць, што асобныя педагагічныя калектывы краіны прапануюць ужо свае школы ў якасці эксперыментальных пляцовак.

Па-трэцяе, няма падстаў адмаўляцца ад таго станоўчага, што было ў савецкай школе. Міністр адукацыі і навукі заўсёды падкрэслівае, што нацыянальная беларуская школа павінна ўзяць усё тое карыснае, што маюць савецкая, еўрапейская і амерыканская школы. "Ніякіх рэформ толькі дзеля рэформ" — вось галоўны дэвіз магчымых змен у школе.

— Як Вы можаце ацаніць становішча школы сёння?

— Школа цяпер, як і ўсе бюджэтныя ўстановы, у вельмі складаным становішчы. Кіраўнікоў у першую чаргу хвалююць пытанні фінансавага забеспячэння, каб своечасова падрыхтаваць паліва да зімы ці разлічыцца за электраэнергію і іншыя паслугі, без якіх ніводная школа не можа працаваць. Грошай жа на іншыя мэты катастрафічна не хапае. Не ў поўнай меры набываюцца літаратура для школьных бібліятэк, навучальна-наглядныя дапаможнікі, розныя прэпараты для лабараторных работ і інш. Гэта, безумоўна, уплывае на якасны бок навучальнага працэсу. Паправіць жа такое становішча школы пры эканамічным крызісе вельмі цяжка.

— Якое ж выйсце?

— На вялікі жаль, яно па-за межамі сістэмы адукацыі. Непрацуючыя прадпрыемствы не могуць задаволіць патрэбы бюджэту, за кошт якога працуе школа. Таму эфектыўная дзяржаўная рэформа эканомікі — гэта быў бы самы станоўчы вынік і для адукацыі. Разам з тым, гэта не значыць, што патрэбна чагосьці чакаць. Пэўныя захады ў гэтым напрамку робяцца.

— Напэўна, цяжкае фінансавае становішча школы стварае праблемы не толькі гаспадарчага характару?

— На самай справе гэта так. У апошні час школу, у тым ліку і гарадскую, сталі пакідаць кваліфікаваныя кадры, якія перш за ўсё не задаволены ўмовамі матэрыяльнага забеспячэння. Гэта вельмі трывожны сімптом. Так доўга працягвацца не можа. Інакш за кароткі тэрмін можна згубіць той інтэлектуальны патэнцыял, які складваўся гадамі. Ёсць толькі два шляхі вырашэння гэтай праблемы.

Першы — больш лёгкі, на першы погляд, і менш эфектыўны па сваіх выніках ці нават зусім не эфектыўны — гэта розныя спосабы прымусу асобы да працы дзяржавай.

Разам з тым, трэба дадаць, што ў сучасных умовах дэмакратызацыі гэта вельмі складаны ў ажыццяўленні шлях.

Другі — улічваючы асаблівасці рынку працы — зацікавіць асобу ўмовамі працы і адпаведнымі стымуламі матэрыяльнага характару. Гэта, на мой погляд, эканамічна больш выгадны шлях вырашэння кадравай праблемы ў адукацыі не толькі сёння, але і ў перспектыве.

— Мікалай Сцяпанавіч, Вы хоць і працавалі ў Міністэрстве адукацыі і навукі, аднак ва ўпраўленні агульнай сярэдняй адукацыі — новы чалавек.

— Я зразумеў, вы хочаце ведаць, як складваюцца ў мяне адносіны з супрацоўнікамі ўпраўлення. Трэба адзначыць, што гэта адно з вядучых упраўленняў Міністэрства не толькі па сваіх функцыях, але і па прафесійнай падрыхтоўцы і вопыту працы яе супрацоўнікаў. Прыемна працаваць з такімі людзьмі. Узаеміны з калегамі прыносяць сапраўднае задавальненне. Напэўна, такія адносіны калег да працы, як і станаўленне самога калектыву, — гэта вынік працы маіх папярэднікаў, якіх добра ведаюць як у міністэрстве, так і сярод педагагічнай грамадскасці. А вось адносіны супрацоўнікаў упраўлення да мяне ... Гэта, прабачце, пытанне не па адрасе. Час пакажа.

Гутарку вёў
Міхась АНІСЕНКА.

ПРАВЕРЦЕ ПРАВІЛЬНАСЦЬ АФАРМЛЕННЯ АБАНЕМЕНТА

На абанеменце павінен быць пастаўлены адбітак касавай машыны.

Пры афармленні падпіскі (пераадрасоўкі) без касавай машыны на абанеменце прастаўляецца адбітак каляндарнага штэмпеля аддзялення сувязі. У гэтым выпадку абанемент выдаецца падпісчыку з квітанцыяй аб аплаце кошту падпіскі (пераадрасоўкі).

Для афармлення падпіскі на газету або часопіс, а таксама для пераадрасавання выдання бланк абанемента з даставачнай карткай запаўняецца падпісчыкам чарнілам, разборліва, без скарачэнняў, адпаведна ўмовам, выкладзеным у каталогах.

Запаўненне месячных клетак пры пераадрасаванні выдання, а таксама клеткі "ПВ-МЕСЦА" робіцца работнікамі прадпрыемстваў сувязі.

СУПРАЦОЎНІЦТВА

САМАЯ КАРОТКАЯ ДАРОГА ТАЯ, НА ЯКОЙ ЛЮДЗІ ІДУЦЬ НАСУСТРАЧ АДЗІН АДНАМУ

"Крок насустрач!" — так называецца валанцёрская беларуска-амерыканская ініцыятыва, якая арганізавана сумеснымі намаганнямі амерыканскай фірмы Сіці Хоун Інтэрнешнл пад кіраўніцтвам прападобнага айца Пола Мора і беларускага фонду "Надзея-экспрэс".

Крок насустрач адна адной, а менавіта гэта павінны зрабіць жанчыны Беларусі, каб прыняць удзел у дабрачыннай працы на карысць усяго нашага грамадства, у якім сёння пакутуюць хворыя людзі, дзеці-інваліды, пажылыя пенсіянеры, ветэраны вайны і працы, дзеці-сіроты, мнагадзетныя маці. На жаль, дзяржава наша сёння не ў стане дапамагчы ім...

Валанцёрская ініцыятыва "Крок насустрач" створана для аказання дапамогі такім людзям дабрачыннай працай, добраахвотнымі грашовымі сродкамі.

Вы маеце магчымасць далучыцца да жанчын, якія працуюць ужо на дабрачыннасць. Вы можаце перамяніць жыццё людзей вакол вас і сваё асабістае такой дабрачыннай працай на карысць грамадства — паведамляецца ў рэкламным буклеце гэтай добраахвотнай жаночай ініцыятывы.

Ва ўтульным пакоі Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў я сустрэлася са спадарынямі Юліяй Бураўкінай, Аксанай Трухан, Халідой Ягоравай — сябрамі аб'яднанай беларуска-амерыканскай каманды ініцыятывы "Крок насустрач", а таксама з валанцёрам (валанцёр — добраахвотнік) амерыканкай Сарай Спэнсер.

— Амерыка імкнецца падтрымліваць людзей, якія прысвячаюць сваё жыццё дабрачыннай дапамозе хворым, нямоглым людзям, — пачынае размову Юлія Бураўкіна. — Дзяржава заахвочвае такую дзейнасць: напрыклад, вызваляе фірмы, што займаюцца дабрачыннасцю, ад уплаты пэўных падаткаў, самым розным чынам узнімае аўтарытэт гэтых людзей у грамадстве.

— Мноства школьнікаў, студэнтаў, бізнесменаў, хатніх гаспадынь, людзей самага рознага ўзросту ў Амерыцы займаюцца валанцёрствам, — уключаецца ў гаворку Сара Спэнсер. — Я асабіста з самага дзяцінства працую на дабрачыннасць: наведвала бальніцы, дамы састарэлых, дапамагала падлеткам, неграм пазбавіцца ад прыёму наркотыкаў, удзельнічала ў шматлікіх валанцёрскіх акцыях. У нас ёсць шмат грамадскіх арганізацый, якія займаюцца дабрачыннасцю. Пасля знаёмства з Полам Морам я ўключылася ў праграму Сіці Хоуп Інтэрнешнл і стала прыязджаць у Беларусь як валанцёр. Мне вельмі падабаюцца беларусы, вы гасцінныя і добразычлівыя людзі.

— Ужо больш як тры гады амерыканская арганізацыя Сіці Хоуп Інтэрнешнл пад кіраўніцтвам Пола Мора аказвае гуманітарную дапамогу Беларусі лекамі, прадуктамі харчавання, вітамінамі, — працягвае размову Юлія Бураўкіна. — Так, ужо трэцяя партыя прадуктаў харчавання для маленькіх дзяцей праз дабрачынны фонд "Надзея-экспрэс" размеркавана па 170 арганізацыях. І вось новая ініцыятыва, распрацаваная сумесна з нашым фондам, якая прадугледжвае далучэнне да валанцёрскай працы соцень, тысяч добраахвотнікаў з ліку жанчын, дзяцей, студэнтаў. У праграме ініцыятывы "Крок насустрач", што пачалася 22 кастрычніка і будзе працягвацца ўвесь 1995 год — наведванне бальніц, дамоў інвалідаў, школ-інтэрнатаў з мэтай аказання дапамогі хворым, пажылым людзям, дзецям як канкрэтнай працай, так і матэрыяльна, калі ёсць у каго з валанцёраў такая магчымасць. І нездарма мы сустрэліся з вамі ў Рэспубліканскім Палацы піянераў і школьнікаў. Тут нашы сябры і памочнікі. Палац ужо даўно падтрымлівае і дапамагае Полу Мору ў яго дабрачыннай дзейнасці. Так, сумесна з амерыканскімі валанцёрамі супрацоўнікі Палаца разам з юнымі артыстамі рыхтуюць цікавую, захапляльную пераднавагоднюю праграму для хворых дзяцей з уручэннем ім навагодніх падарункаў.

— Ужо адгукнуліся на наша запрашэнне ўдзельнічаць у валанцёрскай працы сотні дзяцей, падлеткаў, студэнтаў. Яны хочуць дапамагаць нам, — гаворыць Аксана Трухан. — Усіх тых, хто возьмецца за актыўную дабрачынную дзейнасць, чакаюць невялікія падарункі ад Сіці Хоуп Інтэрнешнл.

Жаночая добраахвотная ініцыятыва імкнецца ўзвысіць жанчын маральна, разбудзіць іх духоўны патэнцыял, далучыўшы да валанцёрскай справы дзяцей, дапамагчы ім у выхаванні сябе як асоб.

Давайце будзем шчырымі: міласэрнасць, спагада да бліжняга заўсёды былі ў кожнага беларуса ледзь не галоўнымі якасцямі характару. Успомнім нашу знакамітую талаку — калі ўся вёска збіралася на будоўлю хаты пацярпеламу ад пажару аднавяскоўцу. А як актыўна дапамагалі мы, і дарослыя і дзеці, яшчэ ў нядаўнім мінулым, збіраючы пасылкі для галадаючых дзяцей Афрыкі, армянскаму народу, які пацярпеў ад землятрусу...

Наспеў час паглядзець вакол сябе і ўбачыць побач суседа, які ледзьве перасоўвае хворыя ногі, бабулю, закінутую ўласнымі дзецьмі. Давайце ж выратуем сябе самі і гэтым выхаваем сабе будучыню, нашых дзяцей, якія будуць лічыць за злачынства пакінуць без догляду сваіх бацькоў.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

P.S. Настаўніцы, выхавальніцы, педагогі, студэнты! Калі вы жадаеце займацца валанцёрскай справай і далучыць да яе дзяцей, паведаміце нам па тэл. 27-12-84. Мы чакаем вас.

МЕРКАВАННЕ СПЕЦЫЯЛІСТА

У ШКОЛУ ПРЫЙШОЎ ПСІХОЛАГ, А ПРАБЛЕМЫ АРГАНІЗАЦЫІ ПСІХАЛАГІЧНАЙ СЛУЖБЫ Ў СІСТЭМЕ АДУКАЦЫІ ЗАСТАЛІСЯ. ІХ НЕАБХОДНА ВЫРАШЫЦЬ. ЯК?

Сёння псіхалагічная служба становіцца неабходным звяном сістэмы адукацыі. У 1989 годзе ў школах з'явіліся першыя псіхолагі. Сустрэлі іх пarознаму: дзе з надзеяй, што яны вырашаць усе праблемы навучання і выхавання, дзе з недаверам, мяркуючы, што яны толькі ўскладняюць праблемы школы, а дзе і проста як лішніх людзей, якія не праявілі сябе на папярэдняй рабоце і ў лепшым выпадку, на што яны здольны, дык гэта сядзець у кабінеце, "пляткарыць і ганяць чаі". Вядома, недахопы ў рабоце псіхолагаў ёсць, асабліва ў пачынаючых або ў тых, якія не маюць спецыяльнай псіхалагічнай адукацыі. Але тым не менш цікавасць да гэтай прафесіі велізарная, аб чым гавораць штогадовыя высокія конкурсы на атрыманне гэтай спецыяльнасці. Атрад псіхолагаў зараз налічвае больш як 1000 чалавек. Асноўнай задачай іх дзейнасці з'яўляецца забеспячэнне псіхічнага здароўя дзяцей і падлеткаў, іх прагрэсіўнага развіцця, рэалізацыя творчага патэнцыялу, прафілактыка магчымых адхіленняў.

На жаль, некаторыя кіраўнікі навучальна-выхаваўчых устаноў не маюць дакладнага ўяўлення аб тым, што павінен рабіць псіхолаг, якія задачы вырашаць. Такіх задач вельмі многа. Чарговасць і глыбіня іх вырашэння залежаць ад канкрэтнай сітуацыі ў навучальна-выхаваўчай установе, узроўню прафесійнай падрыхтоўкі самога псіхолага. У цэлым псіхолаг закліканы вырашаць наступныя канкрэтныя задачы:

— выяўляць псіхалагічную гатоўнасць дзяцей да школьнага навучання, сумесна з настаўнікам вызначаць праграму індывідуальнай работы з імі з мэтай лепшай адаптацыі малодшага вучня да школы;

— распрацоўваць і ажыццяўляць сумесна з настаўнікамі або бацькамі развіваючыя праграмы з улікам індывідуальных асаблівасцяў дзяцей і задач іх развіцця на кожным узроставым этапе;

— трымаць пад асаблівым кантролем пераходныя, пераломныя моманты ў жыцці;

— ажыццяўляць дыягностыка-карэкцыйную работу з непаслухмянымі і недысцыплінаванымі;

— дыягнасціраваць інтэлектуальныя, асобасныя і эмацыянальна-валявыя асаблівасці вучняў, якія перашкаджаюць нармальнаму праходжанню працэсу навучання і выхавання, і ажыццяўляць іх карэкцыю;

— выяўляць і ўхіляць псіхалагічныя прычыны парушэнняў міжасобасных адносін вучняў з настаўнікам, равеснікамі, з бацькамі і іншымі людзьмі;

— кансультаваць адміністрацыю школы, настаўнікаў, бацькоў па псіхалагічных праблемах навучання і выхавання дзяцей, развіцця іх увагі, памяці, мыслення, характару і інш.;

— праводзіць індывідуальныя і групавыя кансультаванні вучняў па пытаннях навучання, развіцця, праблемах жыццёвага самавызначэння, самавыхавання, узаемаадносін з дарослымі і равеснікамі;

— весці прафарыентацыйную работу, якая прадугледжвае выяўленне і развіццё здольнасцяў вучняў, іх інтарэсаў, фармаванне адэкватнай самаацэнкі, каштоўнасных арыентацый, жыццёвых перспектыў і інш. — г.зн. падводзіць да ўсвядомленага выбару прафесіі;

— ажыццяўляць псіхалагічную асвету вучняў (на ўроках і факультатыўных занятках па псіхалогіі), бацькоў, настаўнікаў, весці навукова-метадычную работу, займацца арганізацыяй псіхалагічнай службы; удзельнічаць у псіхалагічнай экспертызе праграм, мерапрыемстваў, педагагічных інавацый; ствараць карэкцыйныя і трэнінгавыя праграмы, распрацоўваць і апрабоўваць тэставыя методыкі; удзельнічаць у конкурсных камісіях пры прыёме і атэстацыі кадраў.

Для ажыццяўлення кантролю за работай псіхолагаў з боку адміністрацыі і органаў кіравання адукацыяй і з мэтай назапашання метадычнага матэрыялу і забеспячэння пераемнасці пры змене псіхолага неабходны наступныя дакументы: журнал псіхолага, дзе ён фіксуе ўсю сваю работу з указаннем чысла і месяца; гадавы план работы псіхолага, які прадугледжвае ўсе асноўныя накірункі дзейнасці; абавязковае захаванне ўсіх пратаколаў абследавання дзяцей; гадавая справаздача аб праведзенай рабоце.

Істотнай характарыстыкай сучаснай сітуацыі ў разглядаемай галіне з'яўляецца ўсведамленне кіраўнікамі адукацыі, адміністрацыяй навучальна-выхаваўчых устаноў, настаўнікамі і выхавацелямі, многімі бацькамі, а таксама самімі школьнікамі неабходнасці псіхалагічнай службы, што і фарміруе попыт на спецыялістаў адпаведнага профілю. Тым не менш "дзякуючы" Міністэрству працы практычныя псіхолагі адукацыі не маюць на сённяшні дзень многіх прафесійных правоў і гарантый, якія распаўсюджваюцца на іншых работнікаў галіны. Так, у іх 24-дзённы водпуск, 40-гадзінны рабочы тыдзень, ім прысвойваюцца больш нізкія тарыфікацыйныя разрады. Гэта прыводзіць да таго, што спецыялісты высокай кваліфікацыі прыроўнены да служачых сярэдняга звяна і не разглядаюцца як педагагічныя работнікі. Пры гэтым большасць псіхолагаў мае па дзве вышэйшыя педагагічныя адукацыі.

Асаблівыя праблемы ўзніклі зараз у сувязі з атэстацыяй псіхолагаў. У многіх выпадках пры прысваенні катэгорыі не ўлічваецца значны педагагічны стаж па базавай спецыяльнасці. У выніку нярэдка псіхолагі пакідаюць сістэму адукацыі.

Вельмі нядобра абстаіць справа і з фінансаваннем псіхалагічнай службы: няма адпаведнага артыкула бюджэту, адсутнічае матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне дзейнасці розных звенняў службы, аплата работы псіхолага ажыццяўляецца, як правіла, за кошт зэканомленых навучальна-выхаваўчымі ўстановамі сродкаў або за кошт пазабюджэтных крыніц.

Інтэнсіўна развіваецца сетка падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі спецыялістаў для службы. Псіхолагаў для работы ў сістэме адукацыі рыхтуюць сёння факультэты універсітэтаў і педВНУ, курсы перападрыхтоўкі спецыялістаў з вышэйшай педагагічнай адукацыяй. Але не ўсе факультэты ўкамплектаваны дастатковай колькасцю высокакваліфікаваных кадраў прафесійных псіхолагаў, якія маюць вопыт практычнай работы.

Ёсць складанасці ў забеспячэнні спецыяльнай літаратурай, адрасаванай практычным псіхолагам адукацыі. У асноўным мы карыстаемся літаратурай, выдадзенай у Расіі. На набыццё літаратуры з далёкага замежжа няма сродкаў. У перспектыве мы спадзяемся, што беларускія псіхолагі ўнясуць свой уклад у выданне навукова-метадычнай літаратуры. Зараз рыхтуецца першы выпуск "Бібліятэчкі практычнага псіхолага" ў навукова-метадычным цэнтры вучэбнай кнігі і сродкаў навучання.

Значныя складанасці ў дзейнасці службы звязаны з тым, што яе асобныя звенні не аб'яднаны ў адзіную вертыкальную структуру. Між тым, аналіз вопыту краін з развітой псіхалагічнай службай сведчыць, што менавіта дастаткова распрацаваная іерархічная структура службы з нізавымі і прамежкавымі звеннямі, з дакладна падзеленымі функцыямі, а таксама верхнімі, каардынуючымі і кантралюючымі інстанцыямі, здольна забяспечыць паўнацэннае псіхалагічнае абслугоўванне сістэмы адукацыі, аказваць дзейсную дапамогу як дзецям, бацькам і настаўнікам, так і ўстановам адукацыі і ўсёй сістэме ў цэлым.

Такім чынам, для далейшага развіцця псіхалагічнай службы адукацыі неабходна прыняць шэраг дакументаў, якія складаюць нарматыўную базу:

а) палажэнне аб псіхалагічнай службе адукацыі; б) статус практычнага псіхолага, які працуе ў сістэме адукацыі; в) стандарт адукацыі практычнага псіхолага, які ўключае неабходны кваліфікацыйны ўзровень ведаў і навыкаў; г) кваліфікацыйную характарыстыку практычнага псіхолага адукацыі (службовая інструкцыя і стандарт спецыяліста);

д) палажэнне аб атэстацыі псіхолага адукацыі;

е) прафесійныя правы і гарантыі работнікаў псіхалагічнай службы адукацыі, якія адпавядаюць правам і гарантыям іншых работнікаў галіны.

Псіхолагі ўстаноў адукацыі краіны, а таксама ўдзельнікі Рэспубліканскага семінара практычных псіхолагаў, які прайшоў у Мінску 23—25 лютага 1994 г., выказвалі свае прапановы Міністэрству адукацыі адносна іх статуса і нарматыўных дакументаў, якія забяспечваюць іх дзейнасць. У цэлым гэтыя прапановы зводзяцца да наступнага.

Звярнуцца яшчэ раз у Міністэрства працы з прапановай увесці ў наменклатуру спецыяльнасцяў спецыяльнасць "Практычны псіхолаг" (або "Дзіцячы псіхолаг") і на гэтай падставе ўвесці спецыяльнасць "Практычны псіхолаг адукацыі".

Правесці калегію Міністэрства адукацыі і навукі па праблемах псіхалагічнай службы ў падведамасных установах, разгледзець і зацвердзіць дакументы, якія складаюць нарматыўную базу службы і прадугледжваюць забеспячэнне неабходных прафесійных правоў і гарантый, а менавіта:

аб прысваенні практычным псіхолагам адукацыі кваліфікацыі па адзінай тарыфнай сетцы ад 9 да 16 разраду (апошняе — для кіраўнікоў кабінетаў і цэнтраў псіхалагічнай службы); аб уліку пры атэстацыі ўзроўню адукацыі, стажу па педагагічнай або псіхалагічнай спецыяльнасці, наяўнасці дыплома з адзнакай і да т.п.; аб правядзенні атэстацыі ў адпаведнасці з прафесійнай кваліфікацыяй, вызначаемай спецыялістамі ў дадзенай галіне (для выканання гэтага пункта неабходна даручыць спецыялістам у галіне падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кадраў практычнай псіхалогіі распрацаваць кваліфікацыйныя крытэрыі і зацвердзіць гэтыя крытэрыі на ўзроўні міністэрства).

Час прызнаць псіхолага паўнапраўным членам педагагічнага калектыву, устанавіць яму 24-гадзінны рабочы тыдзень у адпаведнасці з абгрунтаванымі нормамі практычнай псіхалагічнай дзейнасці, аплачваць, як настаўнікам-прадметнікам, за афармленне і ўтрыманне псіхалагічнага кабінета, дакументацыі, устанавіць працягласць водпуску, роўную водпуску педагагічнага складу адпаведных навучальна-выхаваўчых устаноў, вызначыць нагрузку, зыходзячы з нормы 500—600 дзяцей на аднаго псіхолага улічваць вынікі дзейнасці псіхалагічнай службы ў паказчыках дзейнасці навучальна-выхаваўчых устаноў, прадугледзець пастаянную перападрыхтоўку праз курсы павышэння кваліфікацыі пасля першага года работы, а затым праз кожныя тры гады.

Варта ўвесці ў Міністэрстве адукацыі аддзел псіхалагічнай службы. Гэты аддзел павінен з'ўляцца цэнтральным органам кіравання службай і быць гарантам абароны правоў псіхолагаў. Такія ж аддзелы стварыць у кіруючых органах адукацыі на абласным, гарадскім і раённым узроўнях, уключыць розныя віды цэнтраў псіхалагічнай службы ў пералік устаноў адукацыі краіны.

А яшчэ сумесна з Нацыянальным інстытутам адукацыі аб'явіць і правесці конкурс па стварэнні дапаможнікаў і практыкумаў для псіхолагаў, устанавіць цэнтралізаванае забеспячэнне неабходнымі метадычнымі сродкамі, прафесійнай дакументацыяй і інш.

І нарэшце, міністэрства змагло б аказаць садзеянне па стварэнні асацыяцыі практычных псіхолагаў устаноў адукацыі.

Дарэчы, у Расіі праблема статуса псіхолага вырашана. Дык ці не павучыцца ў суседзяў?

Аляксандр СІЗАНАЎ,
вядучы інспектар Міністэрства адукацыі і навукі, кандыдат псіхалагічных навук.

ТЭЛЕБАЧАННЕ НА ЎРОКУ

МАЯ РАДЗІМА — БЕЛАРУСЬ

ПОЛАЦКАЕ КНЯСТВА — ПЕРШАЯ ДЗЯРЖАВА НА БЕЛАРУСКАЙ ЗЯМЛІ

21, 22 лістапада 4-ы клас

Напачатку расказваецца пра тое, што ў розныя часы людзі яднаіся таму, што мелі адзіную мову, адзіныя традыцыі, агульную для іх зямлю — Радзіму. Такія вялікія групы людзей называліся народамі, а землі, на якіх жылі народы, складалі межы дзяржавы. Самыя першыя на Зямлі дзяржавы ўзніклі многія тысячы гадоў таму далёка на Усходзе. Але прыспеў час, і ўзніклі дзяржавы і на землях Еўропы, дзе мы жывём.

Далей зазначаецца, што прыблізна паўтары тысячы гадоў назад прыйшлі на землі Беларусі славянскія плямёны: крывічы, дрыгавічы, радзімічы. У VIII—IX стагоддзях крывічы пабудавалі першыя гарады: Полацк, Смаленск, Віцебск. Гарады сталіся цэнтрамі, дзе жыў князь з дружынаю, баяры, гандляры, мноства розных рамеснікаў. У гарадах будаваліся першыя цэрквы. Адсюль і пачынаецца гісторыя старажытнай беларускай дзяржавы. Гісторыя Полацкай зямлі, па летапісах, пачынаецца з аповяда пра Рагвалода і Рагнеду — першага вядомага нам князя і князёўну. Адзначаецца, што адзінаццатае стагоддзе сталася для Полацкай зямлі часам найвышэйшага ўздыму. Пад час княжання Усяслава Брачыслававіча дзяржава была адной з самых моцных у Еўропе. Аўтар расказвае пра гераічныя старонкі абароны межаў і незалежнасці Полацкай зямлі, пра квітнеючыя рамёствы, гандаль, будаўніцтва шматлікіх сабораў.

У якасці ілюстрацыйнага матэрыялу выкарыстаны эпізоды з тэлефільма "Да вас, сучаснікі мае", кніжны матэрыял, фрагменты летапіснага аповяда.

Аўтар і вядучы — кандыдат гістарычных навук С.ТАРАСАЎ.

ВЫЯЎЛЕНЧАЕ МАСТАЦТВА

ПЕРАДАЧА НАСТРОЮ Ў ТВОРАХ ЖЫВАПІСУ

22, 23 лістапада 3-ці клас

Мастацтвазнаўца і акцёр-мім расказваюць вучням пра тое, якія бясконцыя па разнастайнасці пачуццяў вобразы адлюстроўваюцца ў карцінах і малюнках. Падкрэсліваецца, што мастакі-жывапісцы здольныя заўважаць настрой не толькі чалавека, але і навакольнага свету, і ясна, пераканаўча паказваць яго ў сваіх творах. На прыкладзе шэрагу карцін беларускіх майстроў паказана радасць дзяцінства, вясёлых гульняў з сябрамі, працы побач з дарослымі, цікавыя, непаўторныя дзіцячыя характары.

Зазначаецца: калі мастак на мове фарбаў расказвае пра дзяцінства, ён выбірае на сваёй палітры самыя светлыя, вясёлыя звонкія колеры, у якіх, здаецца, гучаць дзіцячыя галасы, смех, спевы.

Трэцякласнікі ўбачаць творы, у якіх мастакі імкнуцца зразумець і паказаць, што выклікала смутак, слёзы, незадаволенасць хлопчыкаў і дзяўчынак.

Будуць паказаны краявіды, у якіх адлюстроўваюцца чалавечыя пачуцці, перажыванні (смутак, урачысты настрой). Фарбы гэтых твораў стрыманыя, менавіта праз каларыт карціны мы адчуваем трагічнасць падзей.

Школьнікі маюць магчымасць упэўніцца, што маўклівае мастацтва — жывапіс можа многае сказаць на сваёй мове тым, хто стараецца пільна ўглядацца і хто ведае мову выяўленчага мастацтва.

Аўтар і вядучы — мастацтвазнаўца В.БУЙВАЛ.

ГЕАГРАФІЯ БЕЛАРУСІ

НАСЕЛЬНІЦТВА БЕЛАРУСІ

24, 25 лістапада 9-ы клас

Перадача пачынаецца з вызначэння месца Рэспублікі Беларусь сярод краін Еўрапейскага кантынента па колькасці насельніцтва. Падкрэсліваецца, што сама тэма "Насельніцтва" вельмі шырокая, таму ў гэтай перадачы закранаюцца найбольш актуальныя на сучасным этапе гістарычнага і эканамічнага развіцця Беларусі пытанні.

Далей аўтар знаёміць з планам выкладання тэмы:

1. Асаблівасці сучаснай дэмаграфічнай сітуацыі на тэрыторыі Беларусі.

2. Прычыны, якія іх вызначаюць, вынікі і праблемы, якія з гэтага вынікаюць.

3. Уплыў экалагічнага фактара (перш за ўсё чарнобыльскай катастрофы) на стан насельніцтва Рэспублікі. Вынікі гэтага ўплыву сёння і ў будучым.

У перадачы раскрываецца сэнс паняццяў: "дэмаграфічная сітуацыя", "натуральны прырост", "міграцыя", "этнагістарычны фактар", "моўная асіміляцыя" і інш.

Наогул, раім настаўнікам абавязкова паглядзець гэтую тэлеперадачу самім і паказаць на ўроку ці параіць паглядзець яе сваім вучням самастойна, бо ў ёй выкарыстаны найноўшы навуковы, статыстычны і аналітычны матэрыял даследаванняў па насельніцтву Рэспублікі Беларусь. Раім таксама звярнуць увагу на тое, што ў выдавецтве "Універсітэцкае" выдадзена кніга "Насельніцтва Беларусі: рэгіянальныя асаблівасці развіцця і рассялення". Аўтарам гэтага выдання і нашай тэлеперадачы з'яўляецца кандыдат геаграфічных навук, дацэнт БДУ Б.МАНАК.

КЛУБ МАТЭМАТЫКАЎ

ПІФАГОРАВА ТРОЙКА ЛІКАЎ

Мяне зацікавіла ідэя настаўніка І.Храпавіцкага аб адкрыцці на старонках "Настаўніцкай газеты" (з-за адсутнасці пакуль што іншай, больш спецыялізаванай трыбуны) "Клуба матэматыкаў". І для падтрымання яе прашу даць каліва месца і мне для адказу калегу.

Паважаны Іван Сяргеевіч. Праблема знаходжання прамавугольных трохвугольнікаў з цэлалікавымі вышынямі рашаецца проста.

Няхай x, y, z — вышыні прамавугольнага трохвугольніка і $x \le N$, $y \le N$, $z \le N$. Заўважым, што пры гэтым x і y — яго катэты. Гіпатэнузу абазначым праз t. Па тэарэме Піфагора

$x^2 + y^2 = t^2$ (1)

і згодна формулы плошчы трохвугольніка $xy = zt$ (2).

З роўнасцей (1) і (2) вынікае, што пры натуральных x, y, z гіпатэнуза t таксама лік натуральны.

Няхай (x, y, t) = d (круглыя дужкі азначаюць "найбольшы агульны дзельнік").

Тады, як вядома, усе рашэнні ўраўнення (1) выражаюцца формуламі

$x = 2uvd,\ y = (u^2 - v^2)d,\ t = (u^2 + v^2)d,$

дзе (u; v) = 1 і лікі u і v рознай цотнасці.

З роўнасці (2) знаходзім

$$Z = \frac{xy}{t} = \frac{2uv(u^2 - v^2)d}{u^2 + v^2}$$

Паколькі (u; v) = 1 і яны рознай цотнасці, то лёгка даказаць, што $(u; u^2 + v^2) = 1,\ (v; u^2 + v^2) = 1,\ (u^2 - v^2; u^2 + v^2) = 1,$

а значыць, і $(2uv(u^2 - v^2); u^2 + v^2) = 1$.

Паколькі $z \le N$, то павінна d дзяліцца на $u^2 + v^2$, гэта значыць

$d = (u^2 + v^2)\lambda$, дзе $\lambda \le N$

Такім чынам, усе цэлалікавыя вышыні прамавугольных трохвугольнікаў задаюцца формуламі

$x = 2uv(u^2 + v^2)\lambda,$

$y = (u^2 - v^2)(u^2 + v^2)\lambda$

$z = 2uv(u^2 - v^2)\lambda,$

дзе (u; v) = 1 і яны рознай цотнасці, λ — любы натуральны лік. Напрыклад, пры u = 2, v = 1, λ = 1, атрымаем: x = 20, y = 15, z = 12

Гэта самы найменшы па перыметру прамавугольны трохвугольнік (20; 15; 25) з цэлалікавымі вышынямі.

Такім чынам, ваша прадчуванне, Іван Сяргеевіч, аказалася правільным. Усе цэлалікавыя вышыні выражаюцца формуламі x = mn, y = mk, z = nk, дзе m, n, k — піфагорава тройка лікаў. Іншых рашэнняў няма.

Васіль МЯШКОЎ,
настаўнік матэматыкі Рэдыгераўскай сярэдняй школы

Лунінецкага раёна.

АД РЭДАКЦЫІ. Свае рашэнні прапанаванай задачы даслалі таксама настаўнік матэматыкі вышэйшай катэгорыі Чаплінскай школы Лоеўскага раёна Анатоль МАРЧАНКА, педагог з Зэльвы Аляксандр КІСЛЫ. Ідучы крыху адрознымі шляхамі доказаў, яны прыходзяць да адных і тых жа высноў.

У ДАПАМОГУ НАСТАЎНІКУ І ВУЧНЮ

Сусветная гісторыя

10 клас

§15. КУЛЬТУРА АНТЫЧНЫХ НАРОДАЎ

СТАРАЖЫТНАГРЭЧАСКАЯ КУЛЬТУРА. Для старажытных грэкаў была характэрнаю вялікая энергія ў розных сферах практычнай дзейнасці. Грэкі выдзяляліся з многіх іншых народаў старажытнасці рацыянальна-крытычным падыходам да з'яў свету, здольнасцю ісці на рызыку і дабівацца поспеху ў непрадбачаных сітуацыях. Гэтыя рысы і ўстаноўкі характару старажытных грэкаў і ляжаць у аснове росквіту іх культуры. Найбольш поўна характарызуе грэкаў тое, як яны ставіліся да вольнага часу. "Жыць добра, — гаварылі грэкі, — значыць жыць грамадскім жыццём". А гэта было выкананне дзяржаўных абавязкаў, удзел у народных сходах і рэлігійных мерапрыемствах, ваенных паходах, прысутнасць на тэатральных спаборніцтвах. Уяўленні старажытных грэкаў аб сутнасці гарманічнай асобы прадугледжвалі чалавека добра развітога і фізічна. У кожным полісе існавалі пляцоўкі для практыкаванняў моладзі — гімнасіі і палестры. Падлеткі і юнакі праводзілі там увесь свабодны час, старанна займаліся бегам, барацьбой, скачкамі, кіданнем кап'я і дыска. Ніводнае вялікае свята не абыходзілася без масавага атлетычнага спаборніцтва — агона, у якім маглі ўдзельнічаць усе свабодныя грамадзяне поліса. Некаторыя агоны, якія карысталіся асаблівай папулярнасцю, ператварыліся ў агульнапалісныя міжгрэчаскія святы. Такімі з'яўляюцца сусветна вядомыя Алімпійскія гульні. Сваю школу Лікей, назва якой у новы час стала хадзячай (ліцэй), Арыстоцель заснаваў у гімнасіі, прысвечанай Апалону Лікейскаму. Вучоны чытаў лекцыі па этыцы і красамоўству, прагульваючыся па алеях цудоўнага саду, а затым разам са сваімі вучнямі ішоў у гімнасій.

Імкненне быць першым у адвазе і вытрымцы, у мастацтве і пазнаннях, спрытнасці і смеласці — яшчэ адна тыповая рыса характару старажытнага грэка. Але яго арыентацыя на саперніцтва не была падпарадкавана рацыянальнасці, тым больш матэрыяльным разлікам. Пераможцаў у розных відах спаборніцтваў увенчвалі вянкамі, якія з'яўляліся ў грэкаў вышэйшым знакам пашаны.

Па некалькі дзён працягваліся і тэатральныя спаборніцтвы, якія з'яўляліся ў Грэцыі неад'емнай часткаю дзяржаўных свят. Спаборнічалі некалькі паэтаў і акцёраў. Па жэрабю вызначаўся парадак паказу пяці камедый на працягу першага дня свята і дзевяці трагедый на працягу трох наступных дзён. Пастаноўшчыкамі з'яўляліся самі драматургі, а арганізоўваў і аплачваў работу паэтаў і акцёраў які-небудзь заможны грамадзянін поліса. Пасля заканчэння спаборніцтва суддзі называлі лепшага паэта і лепшага акцёра і ўручалі ім прызы. Спачатку драматычныя прадстаўленні адбываліся толькі на святах бога вінаградарства і вінаробства Дыяніса, у гонар якога хор выконваў песнапенні — дыфірамбы. З дыфірамбаў і ўзніклі партыі хору, якія прысутнічаюць у любой антычнай драме. Грэчаскія тэатры былі разлічаны практычна на ўсё насельніцтва горада і налічвалі некалькі дзесяткаў тысяч месцаў. Славуты тэатр у невялікім гарадку Эпідаўры меў 20 тыс.месцаў. У нашы дні тут штогод праводзяцца міжнародныя тэатральныя фестывалі. Эпідаўрскі амфітэатр размешчаны пад адкрытым небам. Ён па-майстэрску ўпісаны ў навакольны пейзаж. Месцы для гледачоў, падзеленыя на 12 сектараў каменнымі ступенямі, збягаюць па схілах узгорка. Унізе — круглая пляцоўка, архестра, дыяметрам 20 м, на якой і выступалі ў старажытнасці акцёры і хор. Ззаду архестры ў грэчаскім тэатры знаходзілася палатка, а пазней — каменны будынак для захоўвання тэатральнага рэквізіту. Гэтая пабудова называлася скенай, адсюль жа выходзілі на архестру і пакідалі яе ўдзельнікі прадстаўлення. Месцы гледача называліся "тэатрам" (ад грэчаскага слова "глядзець"). Вялікая папулярнасць тэатральных прадстаўленняў прывяла да таго, што яны занялі цэнтральнае месца ва ўсіх рэлігійных і грамадскіх святах, а затым ператварыліся і ў самастойны від мастацтва.

Большасць захаваўшыхся да нашых дзён старажытнагрэчаскіх трагедый напісана на міфалагічныя сюжэты. Асноўнае значэнне грэчаскага слова "міф" — "паданне", "апавяданне". Усякае міфалагічнае расказванне ўтрымлівае элементы звышнатуральнага, паколькі міф з'яўляецца прадуктам дзейнасці чалавечага ўяўлення. Старажытнагрэчаская міфалогія вядома нам галоўным чынам па літаратурных творах. Важнейшаю крыніцаю з'яўляюцца паэмы Гамера "Іліяда" і "Адысея", а таксама праца "Аб паходжанні багоў" ("Тэагонія") Гесіёда (VII ст. да н.э.). У іх змяшчаюцца расказы, а часам проста ўпамінанні аб сотнях персанажаў грэчаскай міфалогіі. Усе захаваўшыеся драмы вялікіх трагікаў старажытнасці — Эсхіла, Сафокла і Еўрыпіда — таксама звязаны з міфалогіяй. Напрыклад, трагедыя Еўрыпіда "Медэя", якая ўваходзіць у рэпертуар многіх сучасных тэатраў, дазваляе нам аднавіць галоўныя падзеі плавання старажытнагрэчаскіх герояў на караблі Арго за залатым руном у Калхіду.

Найбольш вядомымі міфалагічнымі цыкламі грэкаў, апрача арганаўтыкі, былі сказанне аб Траянскай вайне і яе героях (траянскі цыкл), сказанні пра лёс цара Фіў Эдыпа (фіванскі цыкл). На траянскі сюжэт напісана большасць з захаваўшыхся трагедый Еўрыпіда, а з фіванскім цыклам сказанняў звязаны адзін з самых вядомых твораў Сафокла — драма "Цар Эдып". У самастойную групу выдзяляюцца і міфы аб багах і іх нашчадках — героях. У грэчаскай міфалогіі акт тварэння свету, або касмагонія, утрымлівае апісанне змены трох пакаленняў багоў — Уранідаў, Кранідаў і Алімпійцаў. Ад першай шлюбнай пары, Геі (Зямлі) і Урана (Неба), узялі пачатак Ураніды, сярод якіх былі і Тытаны. Шэсць Тытанаў і шэсць Тытанід пажаніліся і нарадзілі розныя часткі Сусвету і атмасферныя з'явы — горы, моры, рэкі, ветры, сонца, месяц і г.д. Нашчадкамі Тытана Крона і Тытаніды Рэі сталі Зеўс, Аід і Пасейдон. Браты раздзялілі паміж сабой сферы ўплыву. Аід атрымаў падземнае царства, Пасейдон стаў валадаром мораў, а Зеўс — "царом" над людзьмі і багамі. Месцам знаходжання грэчаскіх багоў лічылася самая высокая ў Балканскай Грэцыі гара Алімп, і таму гэтыя багі называюцца алімпійцамі. Зеўс і Гера — першая шлюбная пара Алімпа, яго вярхоўныя правіцелі, Дэметра — апякунка земляробства, Апалон — бог сонечнага святла, заступнік усіх мастацтваў і навук, Артэміда — багіня палявання, Гефест — заснавальнік кавальскай справы і рамяства, Афіна — багіня мудрасці і апякунка справядлівай вайны, а таксама ўсякага рукадзелля, Арэс — жорсткі бог разбуральнай вайны, Афрадыта — багіня кахання і прыгажосці, Гермес — вястун багоў і апякун гандлю і падарожжаў, Гестыя — захавальніца хатняга ачага.

Ля вытокаў старажытнагрэчаскай навукі стаяць імёны сямі мудрацоў, памяць аб якіх перажыла тысячагоддзі гісторыі чалавецтва. Мудрацамі яны былі названы яшчэ ў старажытнасці, паколькі з'яўляліся для сваіх сучаснікаў і нашчадкаў увасабленнем вопыту і ведаў, носьбітамі мудрасці. Мудрацы жылі ў VII—VI стст. да н.э. у розных гарадах Грэцыі. Сваімі рэформамі і законамі яны садзейнічалі станаўленню новай, полісная арганізацыі. У сваіх кароткіх афарызмах мудрацы імкнуліся адлюстроўваць агульначалавечыя маральныя паняцці і каштоўнасці. На пытанне "Што на свеце цяжка?" Фалес з Мілета адказаў: "Пазнаць сябе". Калі хтосьці пахваліўся перад Хілонам са Спарты: "У мяне няма ворагаў", той адказаў: "Значыць, няма і сяброў". Вось яшчэ некалькі выказванняў старажытнагрэчаскіх мудрацоў: "На ўсё свой час", "Галоўнае ў жыцці — канец", "Нічога звыш меры", "Ручайся толькі за сябе". У архаічную эпоху ў грэкаў зарадзілася і філасофія. Першыя грэчаскія мысліцелі называлі сябе "любамудрамі", па-грэчаску — "філасофамі". Усе яны спрабавалі адказаць на пытанне: што з'яўляецца асновай усяго існага? Адказы былі рознымі. Фалес лічыў, што ўсё складаецца з вады, Анаксімен — з паветра, Геракліт — з агню. А Піфагор сцвярджаў, што ўсё на свеце ўтварылася з ліку. Арыстоцель, які жыў на некалькі стагоддзяў пазней гэтых мысліцеляў, прапанаваў для абазначэння ўсяго існуючага ў свеце слова "лес", з якога робіцца ўсё пабудовы. Рымляне, якія пераймалі грэчаскую філасофію, пераклалі словы "будаўнічы лес" на лацінскую мову і атрымалі слова "матэрыес". Так і ўтварылася сучаснае паняцце "матэрыя". Да нашых дзён гэтым словам філосафы абазначаюць усё, што існуе на свеце. Але Піфагор разважаў зусім па-іншаму. Сутнасць любога прадмета з усімі яго якасцямі можна адлюстраваць лікам: лік — пачатак усяго. Усе наступныя еўрапейскія мысліцелі падзялялі або погляды Фалеса (гэта так званыя "матэрыялісты") або Піфагора ("ідэалісты"). Самым вядомым матэрыялістам антычнасці быў Дэмакрыт (IV ст. да н.э.), які лічыў, што свет складаецца з атамаў і пустот. Найбольш яскравым ідэалістам лічыцца Платон (IV ст. да н.э.), які распрацаваў самастойнае філасофскае вучэнне. Ядром гэтага вучэння з'яўляецца вучэнне аб "відах", па-грэчаску "ідэях", з якіх складаецца, паводле Платона, увесь ахопліваемы чалавечым розумам свет. Нарэшце, само слова "школа" ўзнікла ў Старажытнай Грэцыі. Гэтым паняццем грэкі абазначалі час, які праводзіцца ў меркаваннях і рабоце розуму.

У старажытнасці ўменне добра і пераканаўча гаварыць было найбольш дзейсным спосабам дасягнення аўтарытэту ў грамадстве і палітычнага поспеху. Важнейшыя рашэнні прымаліся на падставе прамовы, звернутай да народнага сходу, савета або сходу войск. Звяртаючыся асабіста да прысутных, добры прамоўца адной выразнай прамовай мог рашаючым чынам паўплываць на дзяржаўную палітыку. А каб прыцягнуць увагу народа, той, хто выступаў, павінен быў выкласці свае ідэі найбольш прываблівым чынам. У такой сітуацыі форма прамовы і майстэрства прамоўцы мелі не меншую ролю, чым змест самой прамовы. Суды старажытнасці ў многіх выпадках абапіраліся не на дакументы, а на вусныя паказанні сведак. Адвакаты не дапускаліся, кожны павінен быў абвінавачваць ці абараняцца сам. Суддзі ж прымалі рашэнні на падставе прыводзімых бакамі довадаў. Таму ў Афінах суцяжнікі нярэдка прыбягалі да паслуг лагографаў — складальнікаў прамоў.

Найбольш вядомымі старажытнагрэчаскімі прамоўцамі класічнай эпохі былі Лісій, Ісакрат і Дэмасфен.

ЯЗЫЧНІЦКІЯ РЭЛІГІІ АНТЫЧНАСЦІ. Рэлігію старажытнасці называюць абшчыннаю, або племянною, а ў айчыннай літаратуры — язычніцкай. У тую аддаленую эпоху веруючымі былі ўсе без выключэння. Таму рэлігія, храм, абрад, міф, жрацтва адыгрывалі вялізную ролю ў жыцці старажытнага грамадства. У язычніцкай рэлігіі адсутнічае абавязковая для ўсіх веруючых сістэма поглядаў, гэта значыць веравучэнне. На першым месцы ў ёй знаходзіцца культ, які ўяўляў сабой сукупнасць абрадаў. Абрады разглядаліся ўсім насельніцтвам абшчын як важнейшы сродак забеспячэння яе дабрабыту. Прафесійныя выканаўцы абрадаў, жрацы, з самага пачатку цывілізацыі пачалі адыгрываць важную ролю ў грамадскім жыцці. Політэізм, або мнагабожжа — яшчэ адна характэрная рыса ўсіх язычніцкіх рэлігій. З ёю звязана існаванне ў рамках кожнай асобнай абшчыны мноства культаў мясцовых багоў. Гэтыя багі былі заступнікамі канкрэтнай абшчыны, і сфера іх уплыву абмяжоўвалася тэрыторыяй данага племені. Напрыклад, у кожным грэчаскім полісе шанаваўся свой уласны бог: Зеўс — у Дадоне і Алімпіі, Апалон — у Дэльфах і на Дэласе, Афіна — у Афінах, Асклепій — у Эпідаўры і г.д. З узнікненнем у якім-небудзь рэгіёне адзінай дзяржавы адбывалася і аб'яднанне багоў у адзіны пантэон. Пантэон — старажытнагрэчаскі тэрмін, які абазначае сукупнасць багоў той ці іншай рэлігіі. Паступова ў пантэоне выдзялялася некалькі галоўных багоў, якія шанаваліся ў рамках усёй дзяржавы. Сіла і значэнне кожнага бога залежалі ад палітычнага і эканамічнага значэння той акругі, у якой гэты бог першапачаткова шанаваўся. Багі сталічных гарадоў і буйных цэнтраў паступова набывалі агульнадзяржаўныя маштабы.

Язычніцкі храм быў не месцам малітвеных сходаў веруючых, а жыллём бога. У аблічы ідала (істукана) бог знаходзіўся ўнутры храма, і доступ да яго мела толькі вузкае кола асоб, перш за ўсё жрацы. Істукан звычайна меў чалавечае аблічча і быў зроблены з выкарыстаннем розных матэрыялаў — дрэва, каменю, слановай косці і каштоўных металаў. Жрацы апраналі статую бога, кармілі і купалі яе, падносілі дары. Храм ператвараўся з часам і ў галоўную скарбніцу абшчыны. Падаванні звычайна адбываліся ля варот жылля бога, на плошчы, дзе часцей за ўсё і ўстанаўліваўся ахвярны алтар. Алтар, "божы стол", уяўляў сабой земляную, а часцей каменную глыбу, на якой разводзіўся свяшчэнны агонь. На ім смажылі жывёліну, прынесеную ў ахвяру багам. Удзел у храмавых ахвярапрынашэннях ствараў амаль адзіную магчымасць мяснога харчавання для насельніцтва.

Ні ў грэкаў, ні ў рымлян не было свяшчэннага пісання і адзінага рэлігійнага цэнтра. У грэкаў адсутнічала і прафесійная жрэцкая каста. Рымляне ж мелі ў структуры выканаўчай улады і спецыяльныя жрэцкія калегіі. Самай важнай была калегія пантыфікаў. Пантыфікі вялі гарадскі каляндар, устанаўлівалі агульнарэлігійныя прадпісанні, гэта значыць распрацоўвалі рэлігійнае, па-рымску сакральнае, права. Калегія шасці вясталак служыла ля алтара багіні дамашняга ачага і апякунцы рымскай абшчыны Весты. Яны падтрымлівалі ў ачагу багіні нязгасны свяшчэнны агонь, які сімвалізаваў адзінства і дабрабыт дзяржавы.

Рымляне запазычылі многія культурныя дасягненні грэкаў, перш за ўсё іх рэлігію і міфалогію. Па ўсёй тэрыторыі Рымскай дзяржавы былі пабудаваны храмы ў гонар Зеўса — Юпітэра, Гэстыі — Весты, Арэса — Марса, Афрадыты — Венеры і г.д. Але існавалі ў язычніцкім пантэоне і чыста рымскія багі, якія ўвасаблялі маральныя і духоўныя адцягненыя паняцці, а таксама чалавечыя ўзаемаадносіны. Гэта былі Фартуна (Лёс), Фідэс (Вернасць), Канкордыя (Згода), Лібертас (Свабода), Салюс (Выратаванне) і г.д. Душы памёршых увасаблялі Маны і Лямуры. У кожным рымскім доме жылі яго ахоўнікі Лары, у самай жа патаемнай частцы жылля, кладоўцы, хаваліся Пенаты. Бог-заступнік усякага пачатку, Янус, меў на Форуме свой храм. Гэта была арка, вароты якой у час ваенных дзеянняў адчыняліся, а пры надыходзе міру — зачыняліся. Пад аркаю мелася адлюстраванне — выява Януса з двума тварамі, звернутымі на абодва бакі варот. Рымскія крыніцы сведчаць, што вароты Януса куды часцей заставаліся адчыненымі, чым зачыненымі.

СТАРАЖЫТНАРЫМСКАЯ КУЛЬТУРА. Старажытныя рымляне пакінулі нашчадкам багацейшую матэрыяльную культуру, перш за ўсё ў галіне архітэктуры, гістарычнага рэльефу і скульптурнага партрэта. Канструктыўнай асновай усіх грамадскіх будынкаў, якія захаваліся, і архітэктурных ансамбляў з'яўляліся арка і скляпенне. Яны былі глыбока рымскімі формамі і паўтараліся ў будаўніцтве таксама часта, як у грэкаў ордэрная сістэма прамавугольных будынкаў.

Яшчэ ў эпоху Рэспублікі адбылося ператварэнне Форума з рыначнай плошчы Рыма ў цэнтр яго грамадскага жыцця. У эпоху ж Імперыі Форм паступова набыў выгляд яе параднага архітэктурнага ансамбля. Тут узводзіліся шматлікія храмы, двухпавярховыя мармуровыя порцікі, базілікі. Базілікі — вялікія крытыя залы прамавугольнай формы, раздзеленыя на некалькі падоўжных памяшканняў радамі калон. Тут праходзілі розныя сходы і судовыя пасяджэнні. Форма старажытнарымскай базілікі паслужыла ў далейшым для стварэння кампазіцый хрысціянскіх цэркваў. На адным з сямі ўзгоркаў Рыма, на Палаціне (адсюль "палац"), быў узведзены раскошны палац, які стаў рэзідэнцыяй рымскіх імператараў. У эпоху прынцыпату ў Рыме пабудавалі Пантэон, храм "Усіх багоў", упрыгожаны мармурам, бронзай і пазалотай. Дыяметр вялізнага купала і вышыня храма амаль аднолькавыя — 43 м. Спецыфічна рымскай з'явай былі грамадскія лазні (тэрмы), якія з'яўляліся месцам адпачынку многіх рымскіх грамадзян. Гэтыя лазні, апрацаваныя мармурам і багата ўпрыгожаныя, складаліся з цэлага комплексу пабудоў. Тут былі залы для адпачынку, порцікі — адчыненыя з аднаго боку галерэі на калонах, пляцоўкі для спартыўных гульняў і практыкаванняў, алеі для прагулак, а часам і бібліятэкі.

У азнаменаванне якой-небудзь важнай падзеі рымляне ўзводзілі трыумфальныя аркі і калоны. Аркі — вароты без агароджы — устанаўліваліся на дарогах і пляцоўках і лічыліся выразам вышэйшай пашаны. Звычайна арка ўпрыгожвалася дэкаратыўнымі рэльефамі і прысвячальнымі надпісамі, а часам і рэльефным адлюстраваннем таго, у гонар каго яна была ўстаноўлена. Спачатку праз галоўную арку ўязджалі ў Рым палкаводцы-трыумфатары, а затым яны пачалі насіць дэкаратыўна-мемарыяльны характар. Трыумфальная калона — гэта калона, якая свабодна стаяла і не несла ніякай нагрузкі, а ўслаўляла рэльефамі і надпісамі нейкую важную палітычную або ваенную падзею. Напрыклад, Трыумфальная калона імператара Траяна, вышынёй 33 м, увекавечвае перамогі рымлян над дакамі. Гэта своеасаблівы ваенны летапіс, ён адлюстраваны ў 124 эпізодах мармуровай ленты рэльефу, якая спіралепадобна апярэзвае калону.

У залах многіх музеяў свету захоўваюцца сотні выдатных, рэалістычна выкананых партрэтаў рымскіх скульптараў. У адрозненне ад старажытнагрэчаскага скульптурнага партрэта, які адлюстроўваў абагульненыя вобразы багоў, герояў і атлетаў, рымскі партрэт мае глыбока індывідуальны пачатак. Ён увасскрашае рэальныя вобразы Рымскай дзяржавы, перш за ўсё яе афіцыйных асоб, імператараў. У Эрмітажы (Санкт-Пецярбург) сабрана цэлая галерэя такіх партрэтаў, сярод якіх бюсты імператараў Септымія Севера, Бальбіна, Філіпа Аравіцяніна, Галіена і многіх іншых. Майстры праяўлялі цікавасць да адлюстравання псіхалагічнай характарыстыкі ствараемых вобразаў. Калі ў партрэце Септымія Севера мы бачым уладарную і моцную асобу, то Бальбін адлюстраваны пажылым чалавекам з хваравіта расплыўшымся, поўным тварам, рысы якога асіметрычныя і няправільныя. У жаночым бюсце з Эрмітажа, які, як мяркуецца, з'яўляецца адлюстраваннем жонкі імператара Галіена, дадзена бязлітасная, пазбаўленая ўсякай ідэалізацыі характарыстыка гэтай жанчыны. Выразна выступаючыя маршчыны твару, мяшкі пад вачыма і ўпалыя шчокі ствараюць адчуванне хваравітасці і стомленасці.

1. Назавіце найбольш характэрныя рысы старажытнагрэчаскай культуры. 2. Як адбілася ўяўленне старажытных грэкаў аб чалавечай асобе ў іх культуры і штодзённым жыцці? 3. Які ўплыў аказала старажытнагрэчаская культура на рымскае грамадства? 4. Назавіце асаблівасці язычаскіх рэлігій антычнасці. 5. Якую ролю адыграла антычная культура ў развіцці еўрапейскай цывілізацыі?

Аўтар В.І.ХАНКЕВІЧ.

ФОТАЎСМЕШКА

Цяжкая задача.

Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА.

ФАКУЛЬТАТЫЎ ЗДАРОЎЯ

БЕЗ ЛЕКАЎ

Якія агульнадаступныя народныя сродкі лепш за ўсё прымяняць пры насмарку, грыпе сёння, калі надвор'е няўстойлівае, а ў аптэчных паліцах, на жаль, пуста. А калі што і ёсць, то па "інфарктных" цэнах. Што ж трэба зрабіць для таго, каб дзіця як мага менш хварэла? Менавіта такія пытанні часта задаюць вы, паважаныя чытачы і бацькі, у тым ліку і ў сваіх пісьмах у рэдакцыю. Кандыдат медыцынскіх навук Р.А.Надзіга раіць вам, як можна дапамагчы малому без лекаў пазбавіцца прастуды.

Навучанне здароваму ладу жыцця трэба пачынаць яшчэ ў дашкольных установах, але асабліва важная роля належыць школе. У дзяцей трэба выхоўваць пачуццё адказнасці за здароўе — сваё і блізкіх людзей.

Гімнастычныя практыкаванні і загартоўваючыя працэдуры палягчаюць фізічнае развіццё дзяцей, умацоўваюць здароўе і садзейнічаюць павышэнню супраціўляльнасці арганізма шэрагу захворванняў, у тым ліку грыпам і ВРЗ.

У выніку правільна арганізаванага фізічнага выхавання дыханне становіцца глыбейшым. Станоўчы ўплыў фізічнае выхаванне аказвае на сардэчна-сасудзістую сістэму, касцявую тканку, суставна-звязачны апарат і іншыя сістэмы і органы дзіцяці.

Уздзеянне на скуру [illegible] паветраных, сонечных, водных працэдур выклікае адаптацыйнае прыстасаванне арганізма да дзеяння розных знешніх [illegible] — загартаванне. [illegible]

Некаторыя дарослыя [illegible]

Перад тым, як пачынаць загартоўваючыя працэдуры, [illegible] фізічныя магчымасці.

Загартоўванне ажыццяўляецца шляхам прымянення розных сродкаў. Найбольш вядомыя — паветраныя ванны. [illegible] пры тэмпературы паветра не ніжэй 20—24 С. [illegible] вялікім ручніком абціраюць спачатку рукі і ногі ад перыферыі да цэнтра, затым спіну, ягадзіцы, шыю, грудзі, жывот малога. Сурвэтку трэба часцей прапалоскваць пры абціранні. Гэтую працэдуру можна праводзіць у любы час года. У асенне-зімовы сезон, а таксама ранняй вясной пры абціранні цела дашкольнікаў тэмпература вады павінна быць ад 34—32 С пры паступовым зніжэнні да 30—22 С. Пры гэтым аптымальная тэмпература паветра — 20—18 С. Для школьнікаў адпаведна тэмпература вады з 32—30 С паступова зніжаецца да 16—14 С, а тэмпература паветра такая ж, як для дашкольнікаў.

Абліванне цела — больш моцная загартоўваючая працэдура, чым абціранне, і пачынаць яе дашкольнікам трэба ў халодны перыяд года з тэмпературы вады 36—34 С, паступова зніжаючы да 26—24 С. Для школьнікаў тэмпература вады адпаведна 34—32 С і мінімальная 18—16 С. Пры абліванні ног тэмпература вады паніжаецца на 1—2 С ніжэй, чым пры абціранні.

Важным загартоўваючым сродкам з'яўляецца хада басанож. [illegible]

[illegible]

Асноўнай натуральнай крыніцай вітаміна С [illegible] цеплавой апрацоўкі). Многія вырошчваюць на падаконніках у кватэры зялёную цыбулю, яна вельмі багатая вітамінам С.

У якасці рэцэптаў ад прастуды ва ўмовах дэфіцыту лекавых сродкаў можна ўжываць наступныя:

30 г мёду змяшайце з 70 г соку чырвоных буракоў і закапвайце па 5—6 кропель у кожную наздру 4—5 разоў у дзень.

Да 50 г любога алею дабаўце 50—60 грамаў маркоўнага соку (свежага) і 10—20 кропель часночнага соку. Закапвайце некалькі разоў у дзень у кожную наздру па 4—5 кропель.

Вату, змочаную сокам цыбулі рэпчатай, закладвайце ў кожную наздру на 10—15 хвілін 3—4 разы ў дзень.

Можна некалькі разоў у дзень удыхаць пару са свежага зрэзу рэпчатай цыбулі.

Ну, а для прафілактыкі і ў час хваробы прамывайце 2—3 разы ў дзень пярэднія аддзелы носа вадой з мылам.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

ПАНЯДЗЕЛАК, 21 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

8.00 Праграма перадач. 8.05 Дзелавы веснік. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.30 Беларускі тур. Падарожжы і сустрэчы. 8.50 "Вылет затрымліваецца". Тэлевізійны мастацкі фільм. 10.05 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял. 10.55 Англійскую мову вучым самі. 11.10 Чароўны экран. "Добрая казка". Мультфільм. 11.25 Планета людзей. Міжнародная праграма. 12.10 На вылучэнне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусі. Кампазітар Леанід Захлеўны. 13.15 "Еўрапейскі калейдаскоп". 13.45 "Банка коміксаў". Гумарыстычная праграма. 14.15 "Бусляня". Кароткаметражны фільм. 14.55 "Етвызь-94". Тэлефестываль заходнепалескай эстраднай песні. Частка 1-я. 15.55 Праграма перадач. 16.00 Жыццё выдатных людзей. "Зорка Максіма". Дакументальны фільм. 16.10 Тэлебачанне — школе. Мая Радзіма — Беларусь. "Полацкае княства — першая дзяржава на беларускай зямлі". 16.30 "Бімбат". Думкі ўслых, ці Школьныя будні. 17.00 Навіны. 17.10 "Атракцыён". Мультфільм. 17.20 Па слядах аднаго пісьма. Слуцкі раён. 17.40 Праспект. Інфармацыйна-аналітычная праграма. 18.10 Навіны (Брэст). 18.25 Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Аэробіка для ўсіх. 19.40 Варыянты. Як спыніць інфляцыю? 20.25 Пяць хвілін на жарты. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Імгненне шчырасці. 21.45 Вертыкаль. Пошта Прэзідэнта. 22.15 Спартыўны тэлекур'ер. 22.35 Тэлевізійны Дом кіно. Сустрэча з мастаком Валерыем Балабанавым. 23.15 НІКа. 23.30 Дайджэст. 23.40 Пад купалам Сусвету. 23.50 "Паласа Сімарона". Мастацкі фільм (ЗША). Фільм 17-ы "Уайці".

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

16.50 Свет сёння. 17.00 Ва ўсіх на вуснах. 17.25 Хакей. Чэмпіянат МХЛ. ЦСКА — "Тарпеда" (Яраслаўль). У перапынках: (18.05) — "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Л.Аліеў; Надвор'е; (18.50) — Добрай ночы, малышы! 20.00, 22.50 Навіны. 20.30 Надвор'е. 20.40 Мужчына і жанчына. 21.20 Гол. 21.50 Сенсацыі рускага тэатра. Э.Олбі "Лаліта". Тэлеверсія спектакля. 23.05 Сустрэча для вас. Вядучы — А.Іваноў. 23.40 Мультфільм для дарослых. 23.50 Прэс-экспрэс. 24.00 Тэлемемуары.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Кліп-антракт. Група "Кардынал". 8.35 Дэпеша. 9.05 "Язычніцкая мадонна". Мастацкі фільм (Венгрыя). 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 12.10, 13.20 "Дзелавая Расія". Дзённая інфармацыйна-аналітычная праграма. 14.00 "Сустрэча", "Шаўкавіца". Кароткаметражныя фільмы. 15.20 Мульці-пульці. "Шапакляк", "Ну, пачакай!" 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Навука сёння. 16.55 Расійская энцыклапедыя. "Каханне і смерць Льва Карсавіна". 17.25 Выратаванне 911. 18.20 Вуснамі дзіцяці. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Спрут-6". Мастацкі фільм (Італія). 4-я серыя. Частка 2-я. 20.40 Рэпарцёр. 21.00 Без рэтушы. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Ніхто не забыты. 22.40 Экран крымінальных паведамленняў. 22.50 Аніматэка. 23.20 Зорны дождж. 0.20 Зоркі гавораць.

АЎТОРАК, 22 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Дайджэст. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.25 "Дзень нараджэння". Мультфільм. 8.40 "Напярэдадні". 9.00 Тэлебачанне — школе. Мая Радзіма — Беларусь. 9.20 "Паласа Сімарона". Шматсерыйны мастацкі фільм. 10.35 "Бімбат". Думкі ўслых, ці Школьныя будні. 11.05 Чароўны экран. "Дыназаўрыкі". Мультсерыял. 11.40 "Джон Рос. Афрыканскія прыгоды". Тэлевізійны мастацкі фільм (ЗША). 5-я серыя. 12.15 Позірк у будучыню. "Пасля 2000 года". Навукова-папулярны серыял. 13.10 "Нов і К"-топ-10. 14.10 "Етвызь-94". Тэлефестываль заходнепалескай эстраднай песні. Частская 2-я. 15.15 Праграма перадач. 15.20 "Падліванскім кедрам". Тэлевізійнае падарожжа. 15.35 Вывучаем сваю гісторыю. "Часцінка". Дакументальны фільм студыі "Летапіс". 15.45 Тэлебачанне — школе. Выяўленчае мастацтва. 16.05 "Бімбат". "Далонь". 16.25 Як нараджаецца музыка? 17.00 Навіны. 17.10 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 18.10 Навіны (Віцебск). 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Эканамікст. 19.20 Мост. Культурна-асветніцкая праграма. 19.50 Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. 19.55 Свет і чалавек. Філасофскія дыялогі. 20.25 Пяць хвілін на жарты. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 Вячэрні ілюзіён: "Комікі". Тэлевізійны мастацкі фільм (Вялікабрытанія). 1-я серыя. 22.50 Паэтычная гасцёўня. Вершы Генрыха Страдава. 23.15 НІКа. 23.30 Фаварыты года. Тэлевізійны музычны фестываль. Частка 2-я. 0.40 Дайджэст.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 7.00 Раніца. 8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял (Японія). 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Ты памятаеш, таварыш... 9.30 Канцэрт народнай музыкі. 14.00 "Гарачаў і іншыя". Тэлесерыял. 14.25 Хроніка дзелавога жыцця. 14.30 Дзверы ў малы бізнес. 14.45 Тэлетур. 15.00 Дамісолька. 15.30 Чароўны свет, ці Сінема. 16.00 Джэм. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Сітуацыя. 17.30 Загадка СБ. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". К.Адэнаэўр. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 Мы. Аўтарская праграма У.Познера. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 З першых рук. 20.50 Залаты шлягер. 21.35 Прэс-клуб. 23.00 "Авацыя" прадстаўляе... 23.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Гандлёвы дом. 8.40 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.10, 13.20 Дзелавая Расія. 14.00 Выратаванне 911. 15.00 "Жарабец-хітрун". Мастацкі фільм (Аўстралія). 2-я серыя. 15.45 Там-там навіны. 16.00 Свята кожны дзень. 16.10 Новая лінія. 16.50 Кліп-антракт. В.Каралёў. 16.55 Ваша права. 17.10 Тэледэбаты. 18.05 L-клуб. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Расямон". Мастацкі фільм (Японія). 21.30 Я — лідэр. 23.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Высокая мода" ў Маскве. 22.45 Канцэрт Дэміса Русаса. 23.45 Зоркі гавораць.

СЕРАДА, 23 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Эканамікст. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.25 Дайджэст. 8.35 Мультфільмы "Ці лёгка быць храбрым", "Бяда". 9.00 Тэлебачанне — школе. Выяўленчае мастацтва. 9.20 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 10.20 Тэлевізійны Дом кіно. Сустрэча з мастаком Валерыем Балабанавым. 10.55 "Комікі". Тэлевізійны мастацкі фільм (Вялікабрытанія). 1-я серыя. 11.55 "Бімбат". "Далонь". 12.15 Чароўны экран. "Дыназаўрыкі". Мультсерыял. 12.50 "Джон Рос. Афрыканскія прыгоды". Тэлевізійны мастацкі фільм (ЗША). 6-я серыя. 13.25 Позірк у будучыню. "Пасля 2000 года". 14.20 "Кароль і дыня". Мультфільм. 14.35 Відзьма-нявідзьма. Навіны кіна-відэааўдыё. 15.35 Чэмпіянат Беларусі па культурызму. 16.05 Праграма перадач. 16.10 Дабрадзея. Лёс вязняў канцлагера "Азарычы". 16.30 "Бімбат". Газета "Пераходный возраст". 17.00 Навіны. 17.10 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 18.10 Навіны (Гомель). 18.25 Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. 18.35 Навіны (Бі-бі-сі). 19.10 Тэлевізійны клуб паляўнічых і рыбаловаў "Удача". 19.30 "Карамболь". Ток-шоу з удзелам групы "Брава". 20.00 Пяць хвілін на жарты. 20.05 Хакей. Чэмпіянат МХЛ. 20.40 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Вячэрні ілюзіён:"Комікі". Тэлевізійны мастацкі фільм (Вялікабрытанія). 2-я серыя. 22.40 Пад купалам Сусвету. 22.50 НІКа. 23.05 "Атлантыксіці". Мастацкі фільм (Канада—Францыя). 0.45 Дайджэст. 0.55 "Славянскі базар-94". Рэха фестывальнага лета. Частка 1-я.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.55, 23.00 Навіны. 7.00 Раніца. 8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Клуб падарожнікаў. 14.00 "Гарачаў і іншыя". Тэлесерыял. 14.20 Хроніка дзелавога жыцця. 14.30 Грошы і шчасце. 14.45 Партрэт дзелавога чалавека. 15.00 Паглядзі, паслухай... 15.20 "Лятаючы дом". Мультсерыял. 16.00 Цін-Тонік. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 17.40, 21.25 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". А.Калчак. 18.00 Гадзіна пік. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.50 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. У перапынку (19.45) — Добрай ночы, малышы! 21.30 Маналог. 21.40 А.Шнітке. "Менуэт на біс". 23.15 Мультфільм для дарослых. 23.20 Прэс-экспрэс. 23.30 Футбол. Ліга чэмпіёнаў. Агляд сямі матчаў.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Гандлёвы дом. 8.40 Ранішні канцэрт. 8.55 Мемуары. Канстанцін Ваншэнкін пра Фёдара Абрамава. 9.25 Кліп-антракт. Т.Маркава. 9.30 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.20 Здарова жывеш. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.10, 13.20 "Дзелавая Расія". Дзённая інфармацыйна-аналітычная праграма. 14.00 "Сонечны дзень у канцы лета", "Ахвота жыць". Кароткаметражныя фільмы. 15.20 Вясёлыя старты. 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Новая лінія. Далёкі Усход. 16.55 Звычайная справа. 17.10 Казырная дама. 17.40 Кліп-антракт. Е.Аміранаў. 17.45 Фільм-прэм'ер. 18.00 Дыялог аб грамадзянскім кодэксе. 18.20 Зоркі Амерыкі. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Рэк-тайм. 21.05 Зала чакання. "Аўстралійцы з Хмылоўкі". 22.20 Аўтаімгненне. 22.25 Рака часу. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Высокая мода" ў Маскве. 22.45 Экран крымінальных паведамленняў. 22.55 Майстры. А.Шнітке. 23.40 Зоркі гавораць.

ЧАЦВЕР, 24 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Пяць хвілін на жарты. 8.15 Дайджэст. 8.25 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 9.25 Рок-айленд. Канцэрт групы "Чай Ф". 10.25 "Комікі". Тэлевізійны мастацкі фільм (Вялікабрытанія). 2-я серыя. 11.25 "Бімбат". Газета "Пераходный возраст". 11.55 Чароўны экран. "Дыназаўрыкі". Мультсерыял. 12.30 "Джон Рос. Афрыканскія прыгоды". Тэлевізійны мастацкі фільм (ЗША). 7-я серыя. 13.05 Позірк у будучыню. "Пасля 2000 года". 14.00 "Карамболь". 14.30 "Пра павучка, з якім ніхто не сябраваў". Мультфільм. 14.45 "Зорка з зоркаю гаворыць". Шоу-праграма. 15.45 Праграма перадач. 15.50 Вывучаем сваю гісторыю. 16.10 Тэлебачанне — школе. 16.40 "Бімбат". 17.00 Навіны. 17.10 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 18.10 Навіны (Гродна). 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Вытокі. Урокі беларускай мовы. 19.25 Родам з дзяцінства. Сустрэчы ў Ашмянскай школе-інтэрнаце. 20.05 Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. 20.10 Стоп-кадр. Крымінальная хроніка. 20.30 Пяць хвілін на жарты. 20.35 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 "Комікі". Тэлевізійны мастацкі фільм. 22.50 "Крок". 23.55 НІКа. 0.10 Дайджэст. 0.20 "Славянскі базар-94". Рэха фестывальнага лета. Частка 2-я.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 7.00 Раніца. 8.00 "Топа Джыджыа". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Баскетбол. Чэмпіянат Еўропы сярод клубаў. 14.00 "Гарачаў і іншыя". Тэлесерыял. 14.25 Хроніка дзелавога жыцця. 14.30 Гульня па правілах. 14.45 Дазвольце прадставіцца. 15.00 Мульцітролія. 15.30 На балі ў Папялушкі. 16.00 Камп'ютэр-хол. 16.20 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 ...Да 16 і старэйшым. 17.30 Чалавек і закон. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". І. Судэк—фотакарэспандэнт (Чэхія) 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 "Папаўся галубчык". Аўтарская праграма Э.Разанава. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Масква-Крэмль. 21.00 Лато "Мільён". 21.30 Прэм'ера тэлевізійнага дакументальнага фільма "Альфрэд Шнітке і яго сябры". 22.20 "Міф пра Леаніда". Мастацкі фільм. 0.05 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Кліп-антракт. М.Шуфуцінскі. 8.30 Паехалі. 8.40 Ваенны кур'ер. 8.55 Зусім сакрэтна. 9.45 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.10, 13.20 Дзелавая Расія. 14.00 Выратаванне 911. 15.20 Студыя "Рост". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 "Гледзячы з Ніжняга". 16.55 Жывём і кахаем. 17.10 Будні. 17.50 У свеце аўта- і мотаспорту. 18.20 Пяць хвілін пра добрае жыццё. 18.25 Свая гульня. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 "Наканаваны лёс". Праграма В.Вульфа. 21.05 На палітычным Алімпе. 22.20 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Высокая мода" ў Маскве. 22.45 Ціхі дом. Праграма С.Шолахава. 23.40 Зоркі гавораць.

ПЯТНІЦА, 25 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Пяць хвілін на жарты. 8.15 Дайджэст. 8.25 "Кошчын дом". Мультфільм. 8.40 Аўтапарк. 9.00 Тэлебачанне — школе. Геаграфія. "Насельніцтва Беларусі". 9.30 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 10.30 "Сёння ў праграме". Фільм-канцэрт. 10.50 "Комікі". Тэлевізійны мастацкі фільм. 11.50 "Бімбат". Марсельеза. 12.10 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял. 12.45 "Джон Рос. Афрыканскія прыгоды". Тэлевізійны мастацкі фільм (ЗША). 8-я серыя. 13.20 "Пасля 2000 года". Навукова-папулярны серыял. 14.15 "Пап-Ці" TV. 15.00 "Партрэт у доўг". Тэлевізійны дакументальны фільм. 15.20 Праграма перадач. 15.25 Вывучаем сваю гісторыю. 15.35 "Будзь маім сланом". Мультфільм. 15.50 Закон і ты. Юрыдычны тэлеклуб падлеткаў. 16.30 Шукаем ініцыятыўных. Распрацоўкі беларускіх вучоных. 17.00 Навіны. 17.10 Таэквандо ў Беларусі. 17.35 Дзедка за рэпку. Агарод з вясны да восені. 18.10 Навіны (Магілёў). 18.25 Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Эканамікст. 19.20 "Ой, у полі азярэчка!.." Расказ пра спевакоў вёскі Азярцы Глыбоцкага раёна. 19.50 Пяць хвілін на жарты. 19.55 У нас дома. Праграма для сям'і. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 "Комікі". Тэлевізійны мастацкі фільм. 4-я серыя. 22.40 Пад купалам Сусвету. 22.55 НІКа. 23.10 "Расстанемся, пакуль добрыя". Мастацкі фільм. 2-я серыя. 0.20 "Славянскі базар-94". Рэха фестывальнага лета. Частка 3-я. 0.50 Дайджэст. 1.00 "Біг Бэнд". Фестываль джазавай музыкі.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 6.50, 7.50, 8.50, 14.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 7.00 Раніца. 8.00 Сарока. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Агарод круглы год. 9.30 Іграе Смаленскі аркестр рускіх народных інструментаў. 14.00 "Гарачаў і іншыя". Тэлесерыял. 14.25 Хроніка дзелавога жыцця. 14.30 Улада і рэформа. 14.45 Наш прагноз. 15.00 У гасцях у казкі. Тэлевізійны мастацкі фільм "Не пакідай" ("Беларусьфільм"). 1-я серыя. 16.25 Рок-урок. 16.50 Свет сёння. 17.00 Чалавек і закон. 17.30 Галасы Расіі. Спявае Нэлі Салахава. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Пеле. 18.00 Бамонд. 18.20 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.50 Поле цудаў. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Чалавек тыдня. 21.00 "Вуліцы Сан-Францыска". Тэлесерыял. 22.05 "Погляд" з А.Любімавым. 23.05 Тэлешоу 50х50. 23.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула -730. 7.00,, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Паехалі. 8.35 Без рэтушы. 9.30 Музыка на дэсерт. "Санта Лючыя". 9.45 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.10, 13.20 Дзелавая Расія. 14.00 "Калі ігралі Баха", "Манька". Кароткаметражныя фільмы. 15.20 Студыя "Рост". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Новая лінія. "Сніўся мне сад..." 16.55 Дысней па пятніцах. "Чорная дзірка". Мастацкі фільм. 18.40 Відэапаэзія. З.Гіпіус. 18.50 Ніхто не забыты. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Джэнтльмен-шоу. 21.05 "К-2" прадстаўляе: "Пацалунак у дыяфрагму". 22.20 Рака часу. 22.35 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Высокая мода" ў Маскве. 22.45 Зоркі гавораць. 22.50 "Бальвізер". Мастацкі фільм. (Германія).

СУБОТА, 26 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Эканамікст. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.25 Аэробіка. 8.55 Дайджэст. 9.05 "Расстанемся, пакуль добрыя". Мастацкі фільм. 2-я серыя. 10.15 Здароўе. 10.50 Паказвае Магілёў. 11.20 20 мінут рэдактара. 11.40 Белыя і чорныя. Шашачны клуб. 12.10 Шматгалоссе. Народы Беларусі. 13.10 Архіварыус. "Па лесвіцы часу да горных вяршынь". 13.35 Белая Русь... чорная быль. Лёс людзей, што пацярпелі ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС. 14.05 "Лулу — анёл кветак". Мультсерыял. 14.40 "Званы пекла". Асветніцкая праграма. 15.10 Сітуацыя. Амаль дэтэктыўная віктарына. 15.50 Сваімі рукамі. Пляценне паясоў. 16.00 Паміж намі, жанчынамі. 16.45 Тэлефестываль "Песню бярыце з сабою" ў Салігорску. Частка 2-я. 17.55 Тэлекрама. 18.05 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял. 18.30 Фаварыты года. Конкурс глядацкіх сімпатый. 18.50 Пяць хвілін на жарты. 19.00 "Нов і К"-топ-10. 20.00 Міжнародныя спартыўныя навіны. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.35 "Драпежнікі". Мастацкі фільм. 23.05 Пад купалам Сусвету. 23.15 Чэмпіянат Еўропы па валейболе. Мужчыны. Беларусь — Славенія. 23.55 "Баль". Мастацкі фільм (Францыя—Італія). 1.40 "Каскад". 2.00 Відзьма-нявідзьма.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

6.30 Суботняя раніца дзелавога чалавека. 7.15 У свеце матораў. 7.45 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл. 8.00 "Марафон-15" — малышам. 8.30 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 10.00 Ранішняя пошта. 10.30 Авіякасмічны салон. 10.45 Без паўзы. 10.55 Смак. 11.10 Пераадоленне. 11.40 "Гісторыя Асі Клячынай, якая кахала, ды не выйшла замуж". Мастацкі фільм. 13.50, 22.50, 23.50 Навіны. 14.00 Дыялог у прамым эфіры. 14.40 "Спасціжэнне дэмакратыі". Фільм 8-ы "Цана дэмакратыі". 15.40 "Служэнне муз не церпіць мітусні". 16.15 У свеце жывёл. 16.55 Брэйн-рынг. 17.50 Да і пасля... 18.40 "Каманда ў капелюшах". Тэлесерыял. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Навіны плюс. 20.35, 23.00 Надвор'е. 20.45 "Каманда ў капелюшах". Тэлесерыял. 21.45 Што? Дзе? Калі? 23.05 Хіт-парад у Астанкіна.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.25 Мульці-пульці. "Пра хлопчыка, які хацеў стаць чараўніком". 7.40 Студыя "Рост". "Прадоўжанка". 8.10 Расійскае бюро падарожжаў. 8.55 Парламенцкі тыдзень. 9.40 Рэтра-шлягер. 10.10 Да Масквы — далёка. 10.55 "Лялька" (Польшча). Мастацкі фільм. 1-я серыя. 12.15 Гаіці: рэспубліка — дыктатура. 12.35 Тэлеэрудыт. 12.40 Сялянскае пытанне. 13.20 Дэ факто. 13.35 "Эдэра". Мастацкі фільм (Італія). 14.30 Футбол без граніц. 15.15 Тэлеэрудыт. 15.20 Парк-ТБ. 16.10 "Таццяна і зямля Рэйнгаў". Дакументальны фільм. 16.40 Інтэрв'ю прэзідэнта ФРГ Р.Херцага. 16.45 "Карлік Нос". Мультфільм. 17.10 "Вінаваты". Мастацкі фільм. 18.45 Свята кожны дзень. 19.25 "Пілат і іншыя". Мастацкі фільм. 21.05 Двайны партрэт. Вядучы — А.Баравік. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Высокая мода" ў Маскве. 22.45 Праграма "А". 23.45 Зоркі гавораць. 23.50 "Я хачу толькі, каб вы мяне кахалі". Мастацкі фільм (Германія).

НЯДЗЕЛЯ, 27 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Аэробіка для ўсіх. 8.30 Добрыя весткі. 8.40 Пяць хвілін на жарты. 8.45 Слова да чалавека. 9.15 Урокі здароўя. 9.35 Беларускі тур. Падарожжы і сустрэчы. 9.55 Пра шахматы і шахматыстаў. 10.15 "АВС-клуб". 10.30 Нядзельнае тэлекафэ "Мая мама". 11.00 Мультклуб. 11.30 "Тэлебом-біс". 12.10 Прэм'ера сімфоніі №9 Д.Смольскага. 13.00 "Мядовы месяц". Тэлеконкурс для будучых маладажонаў. Частская 1-я. 13.40 "Тэатральны раман". Кароткаметражны фільм. 14.10 "Мядовы месяц". Тэлелокунсры для будучых маладажонаў. Частка 2-я. 14.55 Праспект. Інфармацыйна-аналітычная праграма. 15.25 Тэлеклуб "Гаўгаў". 15.50 Дзелавы веснік. 16.05 "Радавод". 17.05 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял. 17.30 Анталогія гумару. "Усё за ўсмешку". 18.05 Жан-Луі Трэнціньян і Анук Эме ў фільме "Мужчына і жанчына" (Францыя). 19.45 "Фаварыты года". Конкурс глядацкіх сімпатый. 20.00 Панарама. 20.40 Калыханка. 21.00 Пяць хвілін на жарты. Анекдот ад "Хрыстафора". 21.10 Пад купалам Сусвету. 21.20 Вячэрні роздум. 21.30 Шоу "Палігон". 21.55 "Сінема прадстаўляе: кінематографа ЗША. 22.00 "Шок". Мастацкі фільм. 23.35 Фестываль джазавай музыкі.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

7.15 Алімпійская раніца. 7.50 Спортлато. 8.00 Марафон-15. 8.30 Раным-рана. 9.00 Палігон. 9.30 Пакуль усе дома. 10.00 Хрустальны чаравічак. 10.50 Экстра-НЛА. 11.20 Люстэрка. 11.55 "Вясёлка". Армянскія абрады. 12.30 Эканоміка і рэформы. Паміж мінулым і будучым. 13.00 "Падводная адысея каманды Кусто". Дакументальны серыял. 13.50, 17.00, 22.50, 23.50 Навіны. 14.00 "Стратэгія Перамогі". Дакументальны серыял. Фільм 9-ы "На галоўным напрамку". 14.55 "Шпаргалка" з падарункам. 15.10 Клуб падарожнікаў. 16.00 Трамвай-жаданне. 16.30 Амерыка з М.Таратутам. 17.10 Тэлелоцыя. 17.25 Мультсерыялы. 18.25 Надвор'е. 18.30 Уся Расія. "Дзень добры!" 19.05 Ален Дэлон у мастацкім фільме "Слова паліцэйскага" (Францыя). 21.00 Надзеля. 21.50 Спартыўны ўікэнд. 22.05 Музыка ў эфіры. 23.00 Сёння. 24.00 Музагляд.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.30 Студыя "Рост". 8.00 Непазнаны Сусвет. 8.30 Добрай раніцы, Еўропа. 9.00 Аміка верытас. 9.45 Аты-баты... 10.15 Рускае лато. 11.00 "Лялька". Мастацкі фільм (Польшча). 2-я серыя. 12.25 Людзі. 12.40 Шэсць сотак. 13.20 "Не высечы..." 13.35 "Эдэра". Мастацкі тэлефільм (Італія). 14.30 Тэатр аднаго мастака. "Лёгкі пэндзаль Фраганара". 14.50 Лепшыя гульні НБА. 15.50 Свята кожны дзень. 16.00 У свеце жывёл. 17.00 Чароўны свет Дыснея. 18.00 Каробка перадач. 18.15 У пошуках літаратуры. 19.25 "Усплёск". Мастацкі фільм (ЗША). 21.25 У Ксюшы. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Высокая мода" ў Маскве. 22.45 Поўня. 23.45 Зоркі гавораць.

КАЛОНКА З ПРАЦЯГАМ

Анатоль АЎРАМЧЫК

У жніўні дзевяноста чацвёртага

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 86 — 89, 91, 92)

Мне б упрысядку па хаце пусціцца, напіцца або яшчэ якое глупства ад радасці ўтварыць, а я сядзеў спустошаны, не могучы ні на пазногаць ацаніць сваё вызваленне ад вечнай боязі вярнуцца ў жнівень сорак чацвёртага. Трыццаць сем гадоў бачыў яго мярцвячы цень, чуў ягоны голас: "Я вярнуся..." Так звыкся са злавеснай зданню Паўлоўскага, так парос мохам страху, што ўжо і ўявіць не мог — цяпер няма чаго баяцца. Відаць, слабы я чалавек...

***

З вечаровага неба сыпаў дробны грыбны дождж. Калі б не яго шапаценне ды не тонкі звон камара, можна было б сказаць, што ў майстроўні павісла цішыня. Маўчаў пане Вацлаў доўга.

— Чытай, — ён нечакана заварушыўся, дастаў з унутранай кішэні пінжака складзены папалам канверт.

Канверт быў не наш. Лёгка-блакітны, вузейшы і даўжэйшы, з чырвонымі штампамі па-ангельску. І зваротны адрас падпісаны па-ангельску: Спрынгфілд, ЗША...

Пругкі, мелаваны аркуш з абодвух бакоў здрукаваны камп'ютэрнымі літарамі.

"Добры дзень, Вацлаў Іосіфавіч!

Вас, напэўна, здзівіць ліст са Злучаных Штатаў Амерыкі. Тым больш ад не знаёмага Вам чалавека. Я пішу па даручэнні былога камандзіра Чырвонай Арміі, які па волі лёсу апынуўся пасля вайны ў ЗША — Канстанціна Рыгоравіча Палонскага. Ён цяпер стары і паралізаваны, сам пісаць не можа. Кажа, скора памру і хачу адаслаць на радзіму пісьмо. Паколькі блізкіх сваякоў у яго няма, а далёкіх не ведае, дык папрасіў напісаць Вам. Канстанцін Рыгоравіч перакананы, што Вы яго добра помніце, бо надта памаглі ў 44-м. І ён помніць, такое не забываецца.

Раней не пісаў, бо з-за пісьмаў з замежжа, тым больш з Амерыкі, у Вас былі б непрыемнасці. Да таго ж, іх бы абавязкова перлюстравалі, а Канстнацін Рыгоравіч ніяк не мог дапусціць, каб ягонае, няхай самае бяскрыўднае для СССР пісьмо, чыталі чужыя людзі.

Асабліва дарагая памяці Канстанціна Рыгоравіча апошняя сустрэча з Вамі. Ён вельмі шкадуе, што ўжо не зможа сам сустрэцца з Вамі на тым месцы, дзе Вы з ім развіталіся, пасядзець на мурагу пад бярозай і вольхай, успомніць баявую маладосць, выпіць чарку. Ці растуць тыя дрэвы, ці пазнаў бы ён сёння тую мясціну? Многа аддаў бы, каб апынуцца там зноў.

А цяпер, шаноўны Вацлаў Іосіфавіч, з Вамі, лічыце, будзе гаварыць сам Канстанцін Рыгоравіч, я слова ў слова занатаваў ягоную просьбу: "Вацлаў! Сёлета хто-небудзь з маладзейшых маіх сяброў надоўга прыедзе ў Беларусь па камерцыйных справах і заедзе да цябе ў госці, дык ты ўжо, будзь ласкавы, звадзі іх туды, няхай палюбуюцца краявідамі і пашчоўкаюць фотаапаратам. Палавіну здымкаў яны аддадуць табе. Калі, здарыцца, не застануць дома — прыедуць зноў, дзён праз пяць, дзесяць, дваццаць, як у іх атрымаецца. Жыві доўга і шчасліва. З удзячнасцю — Канстанцін."

— Значыць ён жывы?!

Пане Вацлаў хмыкнуў:

— Жывы-нежывы... Спаралізаваны-чацвертаваны... Якая розніца! Пісьмо — вось што галоўнае. Хтосьці ў курсе. Багамолаў — трапло! Захацеў забіць — і забіў, так эфектней. А я, дурань, паверыў. Чаму ж не паверыць, там жа напісана: створаны на фактычным матэрыяле вострасюжэтны раман...

Пане Вацлаў нават захадзіў сюды-туды па майстроўні.

— Ты зараз пачнеш версіі будаваць: біяграфічных супадзенняў шмат, а мо ўсё ж у рамане іншы Паўлоўскі. Ляд з ім, няхай не той. Той — мёртвы, а гэты — пісьмы строчыць! Мяне мой, мой Паўлоўскі хвалюе, а не кніжны. Да Амерыкі, падла, дабраўся. Не інакш ён і не Паўлоўскі, і ніякі не Палонскі даўным-даўно, а які-небудзь...

Пане Вацлаў спехам падбіраў Паўлоўскаму амерыканскае прозвішча, але, так і не надумаўшы, нервова працягваў:

— Сядзеў, змей, затаіўшыся ў нары. Ага, высунься, нямецкіх паслугачоў і там не лашчылі. Голас падаць баяўся. А цяпер асмеліўся. О, свалата, о, вылюдак, ляжыць, гніе, паралічам разбіты, а руку кашчавую, лічы, з магілы цягне. Звадзі, пакажы! Яны табе, бач, палову адважаць... Я іх зваджу, я ім пакажу! — пане Вацлаў разышоўся не на жарт і, адхінуўшы крысо пінжака, паляпаў па чорнай рукаятцы нагана. — Праз пяцьдзесят гадоў наняў нейкіх мярзотнікаў — можа з нашай мафіі? — каб у магілах калупаліся. Я вам пакалупаюся! Побач з рыдлёўкамі і паляжаце. Хто б там ні прыехаў, для мяне яны ўсе на адзін твар — шакалы накшталт Паўлоўскага.

Прагна сцебануў поўную конаўку вады, зноў прысеў насупраць.

— Пісьмо прыйшло летась, я тады ўжо заўгасаўства кінуў, — Ён зачарпнуў яшчэ конаўку, але зрабіў толькі глыток. — Дасціпны! Паўвеку за акіянам праседзеў, а ўзнаў пра Залучаны, якіх тады і ў паміне не было, і што я капыты не адкінуў. Адкуль? Нехта агентурыць?

Пакуль пане Вацлаў не паказаў пісьмо, я хаця і слухаў "трыма вушамі", аднак не-не ды й лавіў сябе на думцы: пане Вацлаў ліха закручвае дэтэктыў. Ліст з Амерыкі ўбавіў мой скептыцызм. Праўда, для сябе я між іншым адзначыў: зваротны адрас — хутчэй за ўсё фальш, пустышка. Напісаць пісьмо можна і на астравах Фіджы, а адправіць у Залучаны — з ЗША. Хітрасць не авохці якая, але спрацоўвае надзейна. Казімір Паўлоўскі, калі гэта не "мыльны пухір" пана Вацлава, не настолькі слабы на галаву, каб расшыфравацца. Крывавая прошласць і бляск пахаванага золата — мацнейшыя аргументы супраць "засветкі". Я нават падумаў пра тое, што і ліст пісаў сам Паўлоўскі, а не міфічны памагаты.

Зрэшты, любыя версіі, а іх можна прыдумаць шмат, нічога практычнага не даюць. І пане Вацлаў мае рацыю: самы важны факт — пісьмо. Старонні, не пасвячоны чалавек, нічога, акрамя сентыментальнай насталгіі прыкаванага да ложка дзеда, у лісце не ўбачыць. Я — убачыў рэальную пагрозу пану Вацлаву.

Змадэляваць магчымае развіццё падзей прасцей простага. Людзі Паўлоўскага, хто б яны ні былі — амерыканцы, ці, як кажа пане Вацлаў, наша мафія, — прыйдуць не са шмайсерамі і ў вокны ноччу барабаніць не будуць. Прыедуць пад выглядам заказчыкаў разных аканіц для дачы і без сапліваў дыпламатыі скажуць, ад каго яны і што ім трэба. Пане Вацлаў, які ўжо збудаваў свой бязлітасны план, таленавіта разыграе перад імі спектакль, змест якога можна ўкласці ў адну фразу: я звёўся духам і целам, пяцьдзесят гадоў чакаючы вас. На пэўны дзень намецяць "аперацыю". Не прамінуць папярэдзіць: калі ў магіле не акажацца золата — смажыць яго на павольным агні ў цяхім месцы будуць доўга і нудна. Пане Вацлаў пабожыцца: скарб некрануты.

Але, хутчэй пачатак будзе не такі. Яны не наважацца прызначаць сустрэчу на пасля. А раптам пане Вацлаў "закладзе" аперацыю і магільных скарбашукальнікаў прама на могілках "павяжуць" хлопцы ў камуфляжы? Лагічна? Значыць, вылазку намецяць на тую ж ноч. Будуць сядзець і чакаць у майстроўні, ні на крок не адпускаючы пана Вацлава.

Зачапіўшыся за такую раскладку, я здзівіўся яго прадбачлівасці і перастрахоўцы: наган заўсёды насіць з сабой, бо адчувае — магчымасці прыхапіць зброю пры пільнай патрэбе можа і не быць.

Страляць пачне, калі нервы вытрываюць, толькі тады, як эмісары Паўлоўскага пачнуць загружаць торбы. Аднак перастраляць усіх бедны пане не паспее. Прывядзе ён на могілкі мінімум двух, яшчэ двое з'явяцца невядома адкуль: капаць трэба хутка, на змену. Без сумніву, хтосьці застанецца і на шухеры. Адным словам, пана кончаць. А ўвогуле, кончаць пры любой раскладцы, бо дзяліцца з ім не збіраюцца. Ды і апошні сведка — заўсёды лішні, так што пры самай спрыяльнай дыспазіцыі ў пана Вацлава — без варыянтаў.

Пра што я яму і сказаў напрамкі. І не адкрыў нічога новага. Пане і сам так разважаў. І падобная перспектыва яго ніколькі не страшыла: хаця б двух, кажа, заваліць — і тое за маліну.

— А чаму б вам не паехаць у міліцыю?

Губы пана Вацлава кранула прэсная, бясколерная ўсмешка:

— І мне паверацы... Хаця б! Вось ты ж не верыш, па вачах бачу, сумненнем мучышся. На смех падымуць, скажуць, дзед на старасці рэкламы захацеў. Не паедуць міліцыянты капаць, — пераканана заключыў пане Вацлаў з той жа поснай усмешкай. — Капаць прыедуць іншыя... А калі прылятуць тыя, усё ўжо будзе скончана...

Ён сказаў гэта такім тонам, быццам да трагедыі, да якой ішоў усё сваё доўгае жыццё, засталіся лічаныя дні...

У суцяшэнні ён патрэбы не меў, а дапамагчы я нічым не мог. Хаця чаму ж, чалавек прасіў напісаць. Я выканаў вашу просьбу, пане Вацлаў. Не ведаю толькі, які працяг мецьме для вас, а значыць ужо і для мяне, жнівень сорак чацвёртага...

1—7 верасня 1994 г., Залучаны — Мінск.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ.

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выдавецтва "Полымя" (220004, Мінск, праспект Машэрава, 11).

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: праблем выхавання — 36-43-62, 36-41-55; школ — 36-90-63; органаў кіравання — 36-43-71; [illegible] — 36-41-55; [illegible]; культуры — 36-44-25

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па-бацьку, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Анатоль АЎРАМЧЫК.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку."
220041, Мінск, праспект Ф. Скарыны,79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №93.
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Падпісана да друку 18.11.94 г. у 18.10
Наклад 51.374 пасобнікі.